

Dette værk er downloadet fra Slægtsforskernes Bibliotek

Slægtsforskernes Bibliotek drives af foreningen Danske Slægtsforskere. Det er et specialbibliotek med værker, der er en del af vores fælles kulturarv, blandt andet omfattende slægts-, lokal- og personalhistorie.

Slægtsforskernes Bibliotek:

<http://bibliotek.dis-danmark.dk>

Foreningen Danske Slægtsforskere:

www.slaegtogdata.dk

Bemærk, at biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. Når det drejer sig om ældre værker, hvor ophavsretten er udløbet, kan du frit downloade og anvende PDF-filen.

Drejer det sig om værker, som er omfattet af ophavsret, skal du være opmærksom på, at PDF-filen kun er til rent personlig brug.

JENS JULIUS (JULES) HANSEN

NORDSLESVIGS TALSMAND

AF

HAKON MÜLLER

H. HAGERUPS FORLAG · KØBENHAVN.

JENS JULIUS (JULES) HANSEN

JENS JULIUS (JULES) HANSEN

JENS JULIUS (JULES) HANSEN

NORDSLESVIGS TALSMAND

UDGIVET I ANLEDNING AF
HUNDREDAARSDAGEN FOR
HANS FØDSEL, 17. JULI 1928

AF

HAKON MÜLLER

H. HAGERUPS FORLAG · KØBENHAVN

MCMXXVIII

Printed in Denmark.
Triers Bogtrykkeri. — København.

FORORD

Nærværende Skrift er tænkt som en Mindebiografi i Anledning af Hundreårsdagen for Jules Hansens Fødsel, d. 17. Juli 1928. Mine Bestræbelser er gaaet ud paa, dels at skildre hans politiske Virksomhed, særlig hans Arbejde for Nordslesvig i Aarene 1864—66, dels at give et saa fyldigt Billede af Mennesket Jules Hansen, som det etter de foreliggende Kilder har været mig muligt. Ved Udarbejdelsen har jeg benyttet den foreliggende trykte Litteratur, suppleret med Datidens Presse; desuden har jeg benyttet mundtlige eller skriftlige Meddelelser fra Mennesker, der har staaet Jules Hansen nær; blandt nu afdøde maa jeg nævne Dr. phil. Rasmus Besthorn, Redaktør Carl Carstensen og Professor, Dr. phil. Vald. Schmidt, som jeg søgte Oplysninger hos, da jeg i 1918 gjorde mine første Forarbejder til Jules Hansens Historie; blandt nulevende Redaktør Franz von Jessen og først og fremmest Jules Hansens i Paris bosatte Datter, Madame Martine Rémusat. Forholdene har derimod ikke tilladt mig at gøre selvstændige Studier i Kigsarkivet og i Udenrigsministeriets Arkiv.

Helsingør, Maj 1928.

Hakon Müller.

INDLEDNING

Da Jules Hansen sidst i Marts 1864 med Støtte af en privat Komité med Nyholm, Bille og Klein i Spidsen rejste til Paris for at orientere den franske Presse med Hensyn til danske Forhold og paavirke Stemningen til Gunst for danske Synspunkter i den slesvigske Sag, anede ingen, allermindst han selv, at dette skulde blive Indledningen til en mere end 40aarig Virksomhed i Udlandet under ofte saare bevægede Forhold, fulde af politiske Omskiftelser og Forandringer. Jules Hansen ankom til den franske Hovedstad den 4. April 1864 — 2 Uger før Dybbøls Fald — og forblev der til sin Død, der indtraf paa 2 Aarsdagen efter Christian IX.s Bortgang: den 29. Januar 1908.

Jules Hansens Arbejde og Virke var i adskillige Henseender en Bedrift. Uden nogetsomhelst officielt Mandat, uden Forbindelser af nogen Art, ganske ukendt med Frankrig og franske Forhold, lidet kyndig i det franske Sprog, uden betydende økonomiske Midler kom han til Paris som den forannævnte private Kreds' Emissær. Han endte som Ambassaderaad i det franske Udenrigsministeriums Tjeneste, en betroet Mand, der ofte benyttedes til betydningsfulde Missioner og Hverv. Napoleon III.s Udenrigsminister *Drouyn de Lhuys* saavel som Republikens store Statsmænd *Thiers*, *Gambetta*, *Jules Ferry*, *Freycinet* og *Ribot* har han ofte været i nær Berøring med. Sammen med den tidligere russiske Gesandt i København, senere Ambassadør i Paris, *Mohrenheim*, var han meget virksom for den Tilnærmelse mellem Frankrig og Rusland, som Bismarcks Politik paa og efter Berlinkongressen havde skabt en gunstig Jordbund for. Tilnærmelsen førte i 1891 til Afslutningen af Forbundet mellem de to Lande, der 1892—93 efterfulgtes af en Militærkonvention, hvis Ordlyd først blev kendt gennem en Gulbøg i 1918. Forud for disse vidtrækkende storpolitiske Overenskomster udførte Jules Hansen vigtige Hverv for den franske Regering bl. a. som Freycinets Mellemand

ved Henvendelser til Kejser Alexander III. under dennes Ophold paa Fredensborg. Gennem hans to fængslende Bøger »L'Alliance Franco-Russe« og »L' Ambassade à Paris du Baron de Mohrenheim« faar man et højst interessant Indblik i hans ikke faatallige diplomatiske Missioner.

Intet Under, at man i Tyskland ikke saa med blide Øjne paa Jules Hansens politiske Virksomhed. Bismarcks Optræden overfor ham var paa de forskellige Tidspunkter meget forskellig og afspejler tydeligt de skiftende Faser i Kanslerens Holdning i det nordslesvigske Spørgsmaal. 1871 er det store skelsættende Aar — herefter behøvede det tyske Rige ikke mere at tage Hensyn til Frankrig, og Bismarck har sikkert ikke efter den Tid nogensinde for Alvor tænkt paa at opfylde Pragfredens Art. 5. Jules Hansens sidste Henvendelse til ham efter Ophævelsen af Art. 5 forblev — selvfølgelig — ganske uænsset.

I Danmark undergik Opfattelsen af Jules Hansens Person og Virksomhed efterhaanden en betydelig Forandring. I 1864 saa man fra mange Sider med Skepsis og Overlegenhed paa ham. Han hørte jo ikke hjemme paa Bjerget. Kriegers Omtale af ham i Dagbøgerne er betegnende. Men navnlig saa de konservative Helstatsmænd paa ham og hans Færd med afgjort Uvilje og forsøgte allerede i Oktober 1864 at faa ham kaldt hjem. Jules Hansens Sammenstød med Justitsminister *Heltzen* er velkendt og gav Anledning til det voldsomme Røre, der d. 30. Marts 1865 medførte Heltzens Afgang. I Diplomatiets »inner cercle« var der adskillige, der saa meget overlegent paa Jules Hansen og helst rystede ham helt af sig. *Quaade*, der i 1865 atter var vendt tilbage til sin gamle Post som Gesandt i Berlin, vilde ikke vide noget af denne underjordiske og suspekte Person at sige. Gesandten i London, *Carl Joh. v. Bülow*, stillede sig ligeledes afvisende. En Undtagelse dannede den mangeaarige Gesandt i Paris, Grev *Moltke-Hvitfeldt*, hvilket saa meget mere bør fremhæves, som netop han til Tider kunde have nogen Grund til at føle sig generet af Jules Hansens Privatdiplomati. Men Moltke-Hvitfeldt var stor nok til at se bort fra saadanne Følelser. Han ikke alene anerkendte Jules Hansens Iver og Indsigt, men fraraadede hans Hjemkaldelse, da han havde vidst at skaffe sig mange udmærkede Forbindelser.

Bluhme og *Grev Frijs* stillede sig meget reserveret overfor Hansen, men efter Pragfredens Afslutning indtraadte der et kendeligt Omslag i Grev Frijs Holdning. Udenrigsministeriets højtansete Direktør, *P. Vedel*, satte efterhaanden stor Pris paa Jules Hansen. Det samme var Tilfældet med Kong Christian IX., der ikke lagde Skjul paa disse sine Følelser overfor Alexander III. Freycinet kunde derfor næppe

have nogen bedre Mellemmand overfor den russiske Tsar end Jules Hansen, hvis Fortjenester i Oktober 1893 højoфициelt fastsloges paa en meget iøjnefaldende Maade, da han dekoreredes med Storkorset af Stanislausordenen.

Men hvor mange Hverv der end i Aarenes Løb betroedes Jules Hansen, saa tabte han dog aldrig den Sag af Syne, for hvilken han i sin Tid var draget ud. Tværtimod — sjældent har vist en Mands Tankegang og Følemaade været i den Grad gennemsyret af en enkelt Idee som Jules Hansens af Tanken om det danske Slesvigs Genforening med Moderlandet. Ethvert større politisk Spørgsmaal saa han i Lyset af denne Tanke. Den var den inderste Drivkraft i al hans Gøren og Laden, og det er paa denne Baggrund, hele den Iver maa ses, han udfoldede for Tilvejebringelsen af den fransk-russiske Alliance. Det er utvivlsomt, at ingen anden Enkeltmand har haft saa stor en Andel i § 5's Tilblivelse som Jules Hansen, ikke saaledes at forstaa, at han er dens direkte Ophavsmand, men han havde ved sin utrættelige Færd holdt Spørgsmaalet levende i det evropæiske, i første Linje det franske Diplomatis Bevidsthed. Drouyn de Lhuys anerkendte dette udtrykkeligt og lykønskede ham til det opnaaede Resultat. Derfor maatte Ophævelsen i 1878—1879 ramme Jules Hansen dobbelt haardt — men den blev ham tillige en Tilskyndelse til at lægge hele Arbejdet om paa længere og større Sigt og er derigennem utvivlsomt blevet en væsentligt medvirkende Faktor til Dannelsen af det fransk-russiske Forbund som en Modvægt mod den bismarckske Politik. — — —

I den foreliggende lille Bog har Adjunkt *Hakon Müller* søgt at tegne et Billede af Jules Hansens mærkelige Skikkelse. Bogen er — som Forfatteren selv indledende fremhæver — tænkt som en Mindebiografi i Anledning af 100 Aarsdagen for Jules Hansens Fødsel, den 17. Juli 1928. Som Undertitlen »Nordslesvigs Talsmand« viser, er det Jules Hansens Indsats i den sønderjyske Sag, der behersker Fremstillingen. Andre i og for sig særdeles betydningsfulde Sider af hans Virksomhed, herunder navnlig hans Andel i den fransk-russiske Alliance, er kun medtaget i begrænset Omfang, forsaavidt de tjener til at give hans Arbejde for det slesvigiske Spørgsmaals Løsning en større Baggrund og et dybere Relief. Bogen er ikke og giver sig ikke ud for at være et paa selvstændige Kildestudier hvilende kritisk Arbejde. Den er i alt væsentligt bygget paa det foreliggende trykte Materiale, først og fremmest Jules Hansens egne danske og franske Skrifter og talrige Presseartikler, A. F. Kriegers Dagbøger og ikke mindst Professor Aage Friis store Skildring »Den danske Regering og Nordslesvigs Genforening med Danmark«. Dette Stof er suppleret med en Række

mundtlige og skriftlige Oplysninger fra Personer, der har staaet Jules Hansen nær.

Gid den lille Bog maa finde mange forstaaende Læsere og fæstne i Erindringen Mindet om en ejendommeligt begavet, trofast dansk Mand, for hvem den nationale Idee alle Dage var og blev Ledestjernen! De Ord han under Heltzen-Krisen skrev i Marts 1865: »Hvad min Virksomhed i Udlandet angaar, da vil den Dag vel komme, da jeg kan aflægge Regnskab derfor, forhaabentlig vil det da vise sig, at jeg med ærlig Overbevisning og ikke ganske uden Held har søgt at gavne mit Land«, er i høj Grad blevet til Virkelighed. Jules Hansen maa tælles blandt dem, der i allerførste Linje banede Vejen for Genforeningen i 1920, og som saadan vil han mindes.

København, først i Juli 1928.

HOLGER ANDERSEN,
M. F.

Jens Julius (Jules) Hansen.

Den 17. Juli 1928 falder Hundredeaarsdagen for Jens Julius Hansens Fødsel, en Mand, der kom til at gøre et ikke ringe Arbejde for Indførelsen af Artikel V i Pragerfreden, en Dansker, hvis Livsbane falder uden for det almindelige.

Endnu er ikke alt Materiale til J. J. Hansens Historie tilgængeligt, saaledes at alle Enkeltheder i hans Liv og hans politiske Arbejde kan lægges for Dagen; dog har Jules Hansen — saaledes blev hans Navn i det fremmede — i en Række Bøger: »A travers la Diplomatie« (paa Dansk: »Fra Diplomatens Verden«, 1875), »Les Coulisses de la Diplomatie« (paa Dansk: »Femten Aar i Udlandet«, 1880), »L'Alliance franco-russe«, 1897, og »L'Ambassade à Paris du Baron de Mohrenheim (1884—1898)«, 1907, skildret sit eget Virke og løftet Sløret for en Række af de interessanteste Episoder i sit Liv.

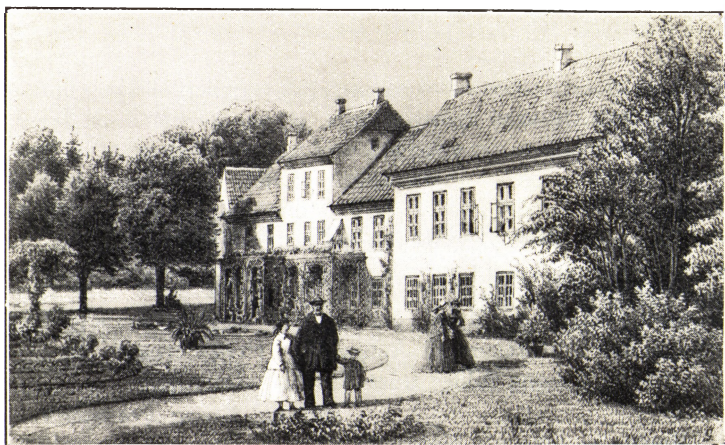
Følgende Skildring vil saa vidt muligt tage sit Udgangspunkt i Jules Hansens egne Skrifter.

I.

Jens Julius Hansen blev født 17. Juli 1828 paa Herregaarden Christiansdal (det gl. Dalum Kloster) lige uden for Odense, hvor Faderen, *Christian Henrik Hansen*, var Forpagter.

Hans Moder, *Bertha Marie*, var af den kendte Ammentorpske Slægt, Datter af Præst til Dalum og Sanderum *Christian Ditlev Ammentorp*; hun døde kun 42 Aar gl. i 1847, kort efter at Sønnen var blevet Student.

Faderen, der var dansk Jurist, senere Proprietær og Politiker, var en yderst foretagsom Natur, fra hvem Sønnen vel nok har taget en Del i Arv. Han var fuld af Reformiver, inter-

CHRISTIANSDAL

esserede sig for fynsk Tobaksavl, kritiserede de fynske Veje med deres talrige Vagabonder og løse Eksistenser, laa i en Proces med det offentlige, der skaffede ham Navnet »Vej-Hansen«. I 1840'erne var han Stænderdeputeret, senere Amts- og Byraadsmedlem og 1849—52 Folketingsmand for Verningekredsen. Senere stillede han sig gentagne Gange, men uden Held.

Faderens store Foretagsomhed omsattes ikke i klingende Mønt; flere af hans Foretagender mislykkedes, han skiftede stadig Ejendom og døde som en havareret Mand, 71 Aar gl. (17. December 1868.)

Jens Julius Hansen har saaledes i Barndomshjemmet haft rig Lejlighed til at høre om offentlige Anliggender. Syv Aar gammel fik han til Privatlærer en Broder til Politikeren *Algreen-Ussing*, »et Stykke af en Original, men et fortrinligt Hoved, muligvis endnu dygtigere end Broderen.«

I September 1845 blev J. Hansen Student fra Odense Katedralskole og kom til København for at studere Jura. Dels paa Grund af Forholdene i Hjemmet, dels paa Grund af en Nervesygdom maatte han kort før sin Eksamen afbryde sine Studier og tage en Huslærerplads paa Præstøegnen hos den senere Biskop *Lautrup*.

I 1852 tog Jules Hansen juridisk Embedseksamen og blev samme Aar Volontær i Kultusministeriet under Ministeriet Ør-

sted; i 1856 blev han Kopist under Landsøver- samt Hof- og Stadsretten og giftede sig næste Foraar med den 9 Aar yngre *Regina Thora Sommer* (19. August 1837—18. Februar 1912).

I deres Ægteskab fødtes 4 Børn:

Sønnen, *Martin*, f. 1858, d. i Begyndelsen af 1863.

Datteren, *Pauline*, f. 19. August 1859, d. 19. Februar 1879.

Datteren, *Martine* Christiane Caroline, f. 23. Marts 1863, kort efter Broderens Død; hun ægtede 12. November 1888 Ingeniør og Forfatter *Rémy Rémusat* og lever endnu i Paris.

Deres fjerde Barn, *Louis*, blev født i Paris i 1867, da Fru Hansen for en Tid opholdt sig hos sin Mand i Frankrig, men døde i København, 1868, kun 9 Mdr. gammel.

Noget udpræget Arbejdsmand var J. H. ikke i disse Aar; derimod opnaaede han Ry som Københavns bedste Billardspiller.

Følgende lille Anekdote vidner dog om, at han tidligt var interesseret i nationale Forhold:

Sidst i 50'erne søgte han en ledig Fuldmægtigpost under Kriminal- og Politiretten og introducerede sig som Ansøger paa Justitsraad *Mangors* Kontor.

Under Visitten talte de dog ikke om Embedet, — Hansen havde end ikke nævnt sit Navn — men desto mere om slesvigske Forhold.

Justitsraaden, der i høj Grad vurderede denne Indsigt, lovede at gøre alt muligt for at skaffe ham Pladsen: »Der er rigtignok en vis Hansen, som ogsaa søger Posten; han er den ældste af Ansøgerne og skulde vel i Grunden have den. Men ham skal De ikke være bange for; han er saa bekendt for at spille Billard, og ham skøtter jeg ikke om.«

Hansen: »Naa—aa, saa De tror ikke, jeg behøver at være bange for ham? Han var dog den, jeg frygtede mest.«

Mangor: »Nej, som sagt, ham er der ingen Fare for; han faar den ikke.«

Hansen: »Ja, saa er jeg rolig.«

Ved en senere Lejlighed, da de to Herrer mødtes paa et offentligt Kontor, skal Opklaringsscenen have været meget pudsig.*)

*) Citeret efter Mac Adams Artikel i »Nutiden« 10. Oktober 1880.

Efterverdenen har næppe Grund til at beklage, at Hansen ved denne Lejlighed blev forbigaaet; hvis han allerede dengang var blevet kgl. Fuldmægtig, »vilde der maaske være groet Mos paa ham,«*) og han vilde maaske aldrig have gjort nogen nationalpolitisk Indsats.

I 1860 blev han imidlertid Fuldmægtig, og samtidig begynder hans politiske Virksomhed. Han blev Medarbejder ved, Udgiver og senere nominel Ejer af Uge-, senere Dagbladet »Danmark«, der væsentligt vilde henvende sig til samme Læsekreds som Bondevennernes Presse, men var en ivrig Forkæmper for den ejerdanske Politik, særlig Forsvarer af *Hall* som Udenrigsminister. Hall skal have sat megen Pris paa Jules Hansen som Journalist, og flere Piecer, der tillagdes Hall, var i Virkeligheden skrevne af J. H.

Hvor meget i Bladet, der skyldes Hansen, er ikke let at afgøre; han staar intetsteds opført som Udgiver. Redaktørerne skiftede ofte; en Overgang var det *Christopher Krabbe*, længst en Kandidat *Th. Barfoed*. Omend man ikke noget Sted støder paa J. H.'s Navn, gør man dog næppe galt i at slutte, at flere af de iøvrigt ret faa »Ledere« var skrevne af ham.

Udpræget regeringstro var han og kom ofte i sit Forsvar for Halls slesvig-holstenske Politik i hidsige Polemiker med »Fædrelandet«, navnlig i Decbr. 62.

Han anbefaler »Fædrelandet« »at komme frem med Sproget, rent ud, klart og bestemt« og tilraader »det ærede Blad . . . at drage den Lære for Fremtiden at være mere varsom med strax at tro paa, hvad der maatte blive berettet »fra flere Sider« og derpaa uden videre bygge Angreb paa Regeringen.«

Et Sted karakteriserer han en Udtalelse af »Fædrelandet« som »ligesaa — vi kunde fristes til at kalde den — upassende, som den er i højeste Grad uklog og upolitisk.«

Ved Nytaarstid 1863 skifter Bladet politisk Farve, og Jules Hansen, der aabenbart er blevet ked af det ikke videre rentable Foretagende, sælger Bladet til Christian IX's Svoger, Baron *Blixen-Finecke*, hvis Politik det faa Dage før havde stiklet til.

*) Citeret efter Mac Adams Artikel i »Nutiden« 10. Oktober 1880.

De nærmere Forhold ved Bladets Overgang er skildret i nogle interessante Erindringer af *Joseph Michaelsen*, (1826—1908), en Kulissepolitiker som J. H.. I 1865 bragte han Forhandlingerne i Stand mellem »de store og de smaa Bønder«, men er iøvrigt mest kendt for sit Forslag om Oprettelsen af en Verdenspostunion.

I »Fra min Samtid« giver Michaelsen følgende Billede af Hansen som Journalist:

»Han var født Journalist, jeg mener, han kunde uden Varsel sætte sig ned og skrive en ledende Artikel om saa godt som hvilket som helst Emne, uden at give sig nogen Blottelse for manglende Sagkundskab. Og han skrev con amore. Han var tillige en Mand med fremragende politisk Evne og har i stor Udstrækning udnyttet disse Evner til Bedste for den Politik, han ansaa for den rettê«^{*)}

»I »Danmark«s nye Redaktion gik J. Hansen, en af Halls dygtigste Mænd, over med Blækhus og det hele.«

»Hvilke nu end hine Hansens Planer ud over Bladets Salg end maatte være — (en Alliance mellem Hall og Blixen-Finecke?) — de kom aldrig uden for det sagte hviskende Stadium, og Enden blev, at jeg efter nogen Vaklen gjorde Hansens Udtrædelse til Betingelse for fortsat Medvirken.«

Michaelsen fremhæver, at Hansen intet Nag bar til ham herfor, men tværtimod viste sig rede til at yde ham »sin nu formaaende Bistand« en halv Snes Aar senere, efter Bernerkonventionens Afslutning.**)

I August 1863 faar Julius Hansen sin Daab som udenrigspolitisk Journalist, idet han sendes som »Berlingske Tidende«s Korrespondent til Fyrstedagen i Frankfurt, som afholdtes paa Keiser Franz Josephs Initiativ for at skabe en fælles tysk Forfatning, men hvor Kong Wilhelm I af Preussen efter Bismarcks Forslag nægtede at give Møde.

Korrespondancerne er yderst velskrevne; medens Stemningen over for Franz Joseph er ret kølig, foranstaltes der derimod slesvig-holstenske Sympatidemonstrationer i Frankfurt, der raabes »Hoch« for »Schleswig-Holstein,« opslaas

*) Fra min Samtid I. 116.

***) Fra min Samtid II. 70—71.

Plakater med Vers, indeholdende Hentydninger til »den hellige Krig« mod Danmark o. s. v..

Hansen viser sig som en fiks Journalist med skarp lagttagelsesevne og Sans for det ydre Apparat, parret med en vis Københavnerskepsis: »Vi andre, som ikke ere i den Grad interesserede i dette intrikate Spørgsmaals Løsning, gøre derfor foreløbig ogsaa bedst i at lade de høje Fyrster dyppe deres Guldpenne i de Sølvblækhuse«, (der findes paa deres Pladser).

Med særlig Varme skriver han om den blinde Kong *Georg V af Hannover*, til hvem han senere blev knyttet intimt.

Derimod er han født Antipreusser; det preussiske Flag ser han vaje paa to Kaserne, men »det forekommer mig, at denne Ørn har noget vist arrigt i sit Blik.«

Utvivlsomt har Jules Hansen, selvom han ikke direkte fortæller det, gjoft Bekendtskaber med fremmede Journalister og sikkert ikke forsømt at spørge ud om deres Syn paa »den dansk-tyske Strid«, der i Aaret 1863 var en fast Rubrik i danske Aviser; overhovedet har han sikkert i Frankfurt gennemgaaet en Forskole, der var gavnlig for den Virksomhed, han kom ind paa i det følgende Aar.

II.

Den 30. Januar 1864, faa Dage før Preussernes og Øst-rigernes Overgang over Ejderen og Tilbagetoget fra Dannevirke, indsender Jules Hansen — forudseende den kommende Udvikling — et Andragende til Premierministeren *D. G. Monrad* om Permission og Understøttelse til et to Maaneders Ophold i Paris i det Øjemed at orientere den franske Presse og give den »fuldstændigere og korrekte Meddelelser om danske Forhold end hidtil.«

Paa dette Andragende fik Jules Hansen intet Svar og opgav derfor foreløbigt denne Sag. Den 5. Marts stiller han sig til Valg til Rigsraadets Folketing i Lyngby, men samler kun 136 Stemmer mod den sejrige Kandidat, Grev *C. Holstein's* 229; Kredsens Repræsentant i Rigsdagens Folketing, Dr. med. *V. Rosen*, mønstrede kun 77 St., Tal, der vidner om en svag Valgdeltagelse i den dengang meget vidtstrakte Kreds.

»Dagbladet«s Redaktør, *C. St. Bille*, der kun faa Uger

senere kom til at staa som en af Ophavsmændene til Jules Hansens Sendelse til Paris, omtalte ham som »en politisk Marodør og bekæmpede heftigt hans Valg.

Efter dette Nederlag i Indenrigspolitik vier Jules Hansen Resten af sit Liv til Udenrigspolitikken.

Henimod Slutningen af Marts genoptog han Tanken om en journalistisk Mission til Paris og traadte i Forbindelse med daværende Overretsprokurator *S. F. C. Nyholm* (1810—69), der ikke hidtil havde været aktiv Politiker. Han og en Kreds af nationalt interesserede, mest nationalliberale Mænd: Redaktør *C. St. Bille*, Justitiarius i Sø- og Handelsretten *C. S. Klein*, Bankier *D. B. Adler*, fhv. Overappellationsraad *C. Juul*, — alle 4 Medlemmer af Rigsdag eller Rigsraad, — samt enkelte andre traadte sammen i en Komité, der skød Penge sammen til at sende en Mand til Paris for at modvirke den stærke tyske Presseagitation og paavirke Stemningen til Gunst for Danmark.

Da den fhv. Redaktør af »Dannevirke« i Haderslev, *H. Godske-Nielsen*, ikke ansaa sig selv for skikket til Hvervet, henledte han Opmærksomheden paa Hansen.*) Denne Gang lykkedes det at skaffe J. H. Permission, og den 4. April ankom han til Paris, »lidet anende, at mit Ophold udenlands skulde blive saa langvarigt, og lidet anende, at det Hverv, jeg havde paataget mig, efterhaanden skulde føre mig ind i flere og flere for mig ukendte Forhold og Forbindelser.«

Hvilke Betingelser havde Hansen for at tage den ham stillede Opgave op? spørger man uvilkaarligt sig selv.

Hans franske Kundskaber var kun faa, ikke større end en almindelig Students. Han var lille, uanselig, bebrillet, sky af Ydre, gik i København almindeligt under Øgenavnene »Spidsmusen« eller »Præsidenten«.***) Men han havde en fænomenal Evne til at gaa paa, var ikke bange for at blive afvist, blev »ikke stødt paa Mansketterne«, forstod at bore sig frem, »gnave sig frem«, som Modstanderne sagde.

Jules Hansen var kun udstyret med den Instruks fra den

*) Aage Friis: Den danske Regering og Nordslesvigs Genforening med Danmark« I, S. 42.

**) Vald. Schmidt: »Af et langt Livs Historie« 1925. S. 51—54.

Nyholmske Kreds »paa bedste Maade« at virke for den danske Sag i Udlandet, særlig i Frankrig. Straks den første Morgen efter sin Ankomst til Seinestaden skred han til Værket. Ved Morgenkaffen paa Hotellet læste han Dagens Aviser og opskrev Adresserne paa mindst en halv Snes Redaktionskontorer. Først henvendte han sig til Regeringsbladet »Le Pays«. En Anekdote, som er gengivet baade af afd. Professor *Valdemar Schmidt* og Redaktør *Franz von Jessen*, fortæller, at J. H. kom op paa Kontoret og der fik Øje paa en Dør med Udskriften: »Le Public n'entre pas ici«. »Det er aabenbart her, jeg skal ind,« tænkte Hansen. Inden for Døren traf han en Journalist, til hvem han afleverede følgende Sætninger: »Je suis Danois; je viens de Copenhague; Voulez-vous des nouvelles tous les jours? Je vous en donnerai. Je ne veux pas etre payé!« Som Svar blev han ført ind til en anden Medarbejder, *Lomon*, der havde til Opgave at skrive om den dansk-tyske Krig.*) Med ham havde J. H. en timelang Samtale — for en stor Del paa Tysk. J. H. fortalte en Del om Krigsførelsen ved Dybbøl og i Nørrejylland og til sin glædelige Overraskelse fandt han nogle Dage senere i »Le Pays« en temmelig lang Artikel om Krigen og Forholdene i Slesvig, undertegnet med Navnet Hansen! »Isen var saaledes brudt,« og gennem *Lomon* gjorde han snart Bekendtskab med en Del Medarbejdere ved andre Pariserblade: »La France« og »La Patrie«; navnlig gennem en Medarbejder ved det sidste, *Escudier*, fik J. H. gode diplomatiske Forbindelser, ja Adgang til Udenrigsministeren *Drouyn de Lhuys'* Kabinet.

Senere træder han ogsaa i Forbindelse med Journalister ved Oppositionspresen, saavel som med udenlandske Presse-mænd, men anerkender dog selv, at det reelle Udbytte af hans Bestræbelser kun var ringe; dertil var Dybbøls Fald og Fredericias Opgivelse for haarde Slag.

Jules Hansens nærmeste Omgangsfæller blandt de Danske i Paris synes den senere Professor *Vald. Schmidt* og senere Kultusminister *Sthyr* at have været.

Da A. F. Krieger under Londonkonferencen gjorde en Af-

*) *Vald. Schmidt*: »Af et langt Livs Historie« 1925. S. 51—54.

stikker til Paris, havde han der en Konference med J. H. *) Paa denne Tid kom J. H. i Forbindelse med Forfatteren *Grégoire*, der hjalp ham med at sætte hans Artikler i Stil, og han blev præsenteret for den egentlige Leder af »La France«, Senatoren, *Vicomte Arthur de la Guéronnière*.

Den 4. Juni fik han optaget sin første større Artikel, i hvilken han forsvarede Danmarks ubetingede Retsstilling. Desuden var han næsten daglig Medarbejder ved »Le Pays«, hvor han mødte »den største Tillid og Imødekommenhed.«

»Han var daglig paa Redaktionerne, vidste, hvad det kom an paa, forstod at sætte paa Krogen, hvad de vilde have, var i det hele taget ikke saa meget skrivende som udklækkende.« **)

Londonkonferencens Sprængning viste Danmarks isole-rede Stilling og vanskeliggjorde i høj Grad J. H.'s Arbejde. Efter Preussernes Overgang til Als (29. Juni) betragtede han det som sin Opgave at minde Frankrig og hele Europa om, at mere end Halvdelen af Slesvig var dansk, og at Befolkningen i denne Del kun tragtede efter at vende tilbage til Danmark.

Den 2. September begyndte den mere politiske Side af hans Virksomhed, idet han blev præsenteret for Diplomaten, Grev *de Chaudordy*, der tidligere havde været attacheret den franske Legation i København og havde bevaret Interessen for nordiske Forhold. Gennem ham kom han i Forbindelse med selve Udenrigsministeren, *Drouyn de Lhuys*, og fik Lejlighed til naar som helst overfor Napoleon III's Regering at fremsætte danske og nordslesvigske Synspunkter.***)

Det danske Gesandtskab, hvis Chef gennem en lang Aar-række (1860—96) var Grev *Léon Moltke-Hvitfeldt* (1829—96), var fra første Færd ikke særlig begejstret over Konkurrencen fra denne »Privatpolitiker«. »Spidsmusen«s Indflydelse mærkedes snart alle Vegne. Gesandten lod ham dog gøre sit uofficielle Arbejde og kompromitterede ham ikke. Da den danske Regering i Januar 1865 afæskede Moltke-Hvitfeldt en

*) A. F. Kriegers Dagbøger 23. Mai 1864.

**) Udtalelse af Prof. Vald. Schmidt, 1918.

***) Aage Friis: Den danske Regering og Nordslesvigs Genfor-ening med Danmark« I, 42.

Erklæring om Betimeligheden af at forny Hansens Orlov, saa at han kunde genoptage sin Virksomhed i Paris, udtalte Gesandten, at J. H. »ved Indsigt og Nidkærlighed havde søgt at være sit Fædreland til Nytte«, og mente, at det paa Grund af J. H.'s udmærkede Forbindelser vilde være heldigt, om han fik Lejlighed til fortsat Ophold i Paris.

At Gesandtskabet af og til maatte desavouere ham, generede ham ikke. »Saa maa De desavouere mig, naar De har Brug for det,« udtalte han.

I Begyndelsen af Oktober ankom en nordslesvigsk Deputation til Paris, ledsaget af Redaktør *Bille*.

Det lykkedes J. H. at udvirke, at Drouyn de Lhuys modtog et af Deputationens fem Medlemmer, Jernstøber *Klewing*, og J. H. i Privataudiens d. 5. Oktober, J. H. førte Ordet paa Fransk og bad i de danske Slesvigeres Navn Stormagterne, særlig Frankrig om, saa snart Lejlighed gaves, at forsøge en Mellemkomst til Gunst for de danske Slesvigere.

Udenrigsministeren svarede, at Keiser Napoleon havde stor Sympati for Slesvigerne, ligesom han overhovedet havde Medfølelse for ethvert undertrykt Folk; at den politiske Situation i Europa dog ikke tillod ham i Øjeblikket at gøre noget for de danske Slesvigere, men at der maaske kunde findes en Lejlighed til atter at bringe den slesvigske Sag frem, og endelig, at Keiseren maatte beklage, at Danmark paa en ufornuftig Maade havde modsat sig Frankrigs Raad paa Londonkonferencen, da det ellers efter al Rimelighed vilde have reddet hele den danske Del af Slesvig, omend Dannevirke-linien havde maattet opgives.

Jules Hansen oversatte Svaret for *Klewing*, der blev »dybt bevæget over Udenrigsministerens Velvilje.«

Desuden blev der tilstillet hvert af Deputationens Medlemmer en kalligraferet Adresse, der udtrykte Frankrigs dybe Interesse for det danske Folks »uforskyldte Ulykke«.

For at sondere Preussens Stemning rejser J. H. i Oktober 1864 ret pludseligt til det sydfranske Badested Biarritz for der personligt at henvende sig til *Bismarck*.

Gennem en Introduktionsskrivelse fra de la Guéronnière

opnaaede han d. 13. Oktober Kl. 7 en Audiens hos Bismarck paa dennes Hotel.

Preussens Førsteminister stod foran et stort Bord, paa hvilket et Kort over Slesvig var udbredt; han gjorde dengang nærmest et forlegent Indtryk, havde svært ved at komme i Gang og stod under Samtalen og legede med en lang catalansk Kniv.

Han modtog Jules Hansen, ikke af Venlighed mod de la Guéronnière, der i Skrivelsen havde kaldt denne Hausen i Stedet for Hansen, men fordi han var dansk.

»Deres Navn er mig ikke ubekendt, jeg ved meget vel, at De har været haard mod os Preussere i den franske Presse.«

»Det er fuldkommen rigtigt,« bemærkede J. H., »jeg har gjort alt, hvad jeg har formaaet, for at gøre Preussens Forhold til Frankrig saa ubehageligt som muligt.«

»Ja, naar alt kommer til alt, kan dette jo kun regnes Dem til Ære. De er jo Dansker«, replicerede Bismarck.

De gik derefter over til en Drøftelse af Grænseproblemet, under hvilken Bismarck erklærede, at »han selv for sit eget Vedkommende vilde være tilfreds med Flensborg—Tønder-Linien«, men Kong Wilhelm og Folkestemningen krævede mere. Medens han selv er mod Augustenborgeren, betragter Kongen dennes Arveret som begrundet.

Han erkender, at der i Slesvig »findes mere end 100,000 Danske (En Korrespondents Dagbog 1872: »noget over«), der i Fremtiden vil beklage sig paa en meget højroestet Maade.

Han vilde derfor ikke betragte det som en stor Ulykke, hvis Nordslesvig ved given Lejlighed tilbagegaves Danmark.

J. H. svarede, at han i det af Bismarck fremførte fandt Støttepunkter for den Politik, han havde foresat sig i Fremtiden at forsvare i Pressen, og udtalte Haabet om at se den danske og den preussiske Regering komme til en Forstaaelse, og det i en ikke alt for fjern Fremtid.

Bismarck svarede hertil, at dette jo vel var muligt og ytrede til sidst, at han intet vilde have imod ved en anden Lejlighed at udveksle Anskuelser med ham i denne Retning.

Det mest overraskende for Efterverdenen er vel nok, at Bismarck overhovedet indlod sig med denne Dansker uden officielt Mandat ikke een, men hele fem Gange.

Han maa med sin enestaaende Menneskekundskab fra første Færd have været klar over, at J. H. bag sit uanselige, ganske almindelige Fysiognomi gemte en livlig Intelligens, en stor realpolitisk Sans og omfattende diplomatisk Viden.

Samme Aften vendte J. H. tilbage til Paris for i fransk og udenlandsk Presse at virke for *at skabe et nordlesvigsk Spørgsmaal*.

Da Bismarck en halv Snes Dage senere paa Hjemreisen passerede Paris, tilsendte J. H. ham nogle Dokumenter om Prinsen af Augustenborgs foregivne Rettigheder og to Dage senere et Brev, hvori han fremstillede »Gemytternes Tilstand i Hertugdømmerne.«*) Samme Dag modtog han følgende Takkebrev:

Paris, den 26. Oktober 1864.

»Højstærede!

Jeg har modtaget saavel Deres Brev af Dags Dato, som hvad De sendte mig i Gaar; jeg takker Dem meget derfor og vil med Fornøjelse gense Dem i Berlin.

Med Højagtelse

Deres

v. Bismarck.«

Senere Samtaler om Sagen stillede saaledes i Udsigt.

Faa Dage efter undertegnede Wienerfreden, som nødte J. H. til nu at arbejde for sin Hjærtesag paa et andet Grundlag og paa længere Sigt.

I Anledning af Freden skrev J. H. i Midten af November en længere Artikel i »La France«, som vakte en ikke ringe Opsigt, navnlig i Tyskland, og førte til, at Bladene der begyndte »at bæere ham med Tilnavne som »dansk Agitator«, »nordisk Stormfugl«, »dansk Presseagent« o. l.«

For at faa at vide, hvorledes den danske Regerings Stilling var, besluttede J. H. selv at rejse til København, men lagde Vejen om ad Berlin og fik den 16. Decbr. Kl. 8 Aften Foretræde hos Bismarck i dennes Embedsbolig.

*) Brevet er trykt i Bismarck-Jahrbuch IV, 1897, S. 199—200, men er der dateret 27. Oktober.

J. H. refererede de forskellige Stormagters Syn paa Sagen; navnlig vilde Frankrig kun gaa med til Slesvig-Holstens Inkorporation i Preussen, hvis Nordslesvig blev givet tilbage til Danmark.

Bismarck gav ham Ret i hans Syn paa de forskellige Regeringers Stemning i det nordslesvigske Anliggende, men hævdede, at Preussen maatte have Kompensation andetsteds, hvis det skulde afstaa noget af Nordslesvig.

Der er visse Uoverensstemmelser i Jules Hansens Referat af Samtalen i den langt udførligere »En Korrespondents Dagbog« 1872 og i de to senere Bøger: »Fra Diplomatiens Verden« 1875 og »Femten Aar i Udlandet« 1880.

Ifølge Dagbogen udtalte Bismarck sig om indre politiske Forhold i Danmark; han var mod den demokratiske Juni-grundlov: »Jeg allierer mig aldrig med et Bonderegimente. Et mere konservativt Danmark kunde Preussen vel gøre en territorial Indrømmelse, naar Nordslesvig absolut vil være dansk.«

Fremdeles udtalte han sin Sympati for Danmarks daværende Regering *Bluhme-David*.

Denne Gang omtalte Bismarck, at der gives ca. 200,000 Danske i Nordslesvig (jvfr. ovfr. S. 21) der vil hæve et forfærdeligt Ramaskrig.

Da Preussen og Danmark »begge er protestantiske Lande og har mange Interesser tilfælles«, bør der opstaa en bedre Forstaaelse mellem dem.

Han omtalte, at Hall, at dømme efter hans sidste Rigsdagstaler, syntes at ændre sin Politik lige overfor Tyskland, og sluttede med at omtale sin Ungdomsven Baron Blixen-Finecke.

III.

Den 24. December 1864 (efter A. F. Kriegers Dagbog*) dog antagelig allerede den 23.) ankom J. H. til København og indhvirvledes her hurtigt i et Spind af Intriger, som udgør det mindst tiltalende Kapitel i hans Historie.

Efter Samraad med flere af sine Venner opsøgte han

*) III, S. 253. Ifølge »Fra Diplomatiens Verden« S. 36. 18. December.

Juledag Konsejlspræsident *Bluhme* og afgav en fuldstændig Rapport om sin hidtidige Virksomhed i Udlandet.

Den Hansen i April 1864 bevilgede Orlov var kun givet ham for 10 Uger; men han var uden videre blevet borte Resten af Sommeren og Efteraaret.

Hans nye Overordnede, den i Juli 1864 udnævnte Justits- og Kultusminister *Heltzen* var Christian IX's specielle Favorit indenfor Ministeriet og nærede som udpræget konservativ Helstatsmand stærk Uvilje mod den nationalliberale Udenrigspolitik og dens Mænd, der i 1863 havde syslet med Planer om at ombytte Huset Glücksborg med Bernadotterne.

Tidligt blev Heltzens Opmærksomhed henledt paa Jules Hansens privatpolitiske Virksomhed, muligvis af den politiske Agent, Angelboen Grosserer *Claus Molzen*, der allerede i Juli 1864 var begyndt at mistænkeliggøre J. H. og hans Virksomhed.

I September advarede Molzen i hvert Fald *Bluhme* »mod Hansens formentlig farlige Bestræbelser i Paris*). 25. Oktober anmodede Heltzen Udenrigsministeriet om gennem det danske Gesandtskab i Paris at kalde H. hjem, da hans Orlov forlængst var overskredet. Udenrigsministeriet imødekom ham.

Jules Hansens i November offentliggjorte Artikel (jvfr. S. 22) i »La France« vakte Bluhmes Mishag, men forbitrede navnlig Heltzen dybt, da den tog stærkt Afstand fra Tanken om en Personalunion mellem Danmark og Hertugdømmerne, for en Tid Christian IX's og vistnok ogsaa Heltzens Yndlingsplan.

21. November bad Heltzen paany Udenrigsministeriet om gennem Moltke-Hvitfeldt at kræve Hansen hjemkaldt. »To Dage efter udførte Udenrigsministeriet Justitsministerens Anmodning. Et Andragende, J. H. havde tilsendt Hof- og Stadsretten om forlænget Orlov til næste Foraar, nægtede Justitsministeren at tage Hensyn til. »Hvis Hansen ikke i den nærmeste Fremtid efterkom Ordren om at vende hjem, skulde der ske Forestilling til Kongen om hans Afskedigelse.«

*) Fremstillingen bygger i Skildringen af Hansen-Heltzen-Molzen-Affæren fortrinsvis paa Aage Friis: Den danske Regering...., I S. 58—77.

Moltke-Hvitfeldt fik Ordre til at give Jules Hansen fornøden Meddelelse med Tilføjelse af, at den kgl. Regering »misbilligede den Virksomhed, som han udviklede i den franske Presse, og som langt fra at stemme med Regeringens Anskuelser og Ønsker meget snarere syntes at staa i Forbindelse med Bestræbelser i visse Organer af den københavnske Presse, der gik i modsat Retning af den nuværende kgl. Regering.«

Først i December fik Hansen Besked om dette, der syntes at vise, at i hvert Fald Ministrene *Bluhme* (der atter d. 9. December fik et advarende Brev fra Molzen om Hansens Færd) og *Heltzen* var mod ham.

Ifølge Krieger*) var det ikke Jules Hansen selv, der Juledag forelagde *Bluhme* Rapporten, men *Krieger*, der — efter at Hall og Andræ havde været paa Tale — forelagde Konsejlspræsidenten Hansens Rapporter Torsdag d. 29. December: »Han lod jo, som han vidste det Hele, men det var kun tildels sandt. Han tog forstandigt mod det Hele. Først vilde han vel moralisere, men jeg havde afvæbnet ham ved en foreløbig Henvisning til *Mørner* og ved min aldeles upartiske og fremmede Stilling til det Hele. Han bed i det sure Æble og bad mig om det Nedskevne, som jeg havde oplæst. Jeg henkastede til sidst den Yttring, at Frankrig maaske dog vilde lægge Mærke til, om *Hansen* fik Lov at komme tilbage eller ikke.«

I de kommende seks Uger spillede Jules Hansen et meget højt Spil. Da han mærkede, at *Heltzen* var Hovedanstødsstenen for hans Arbejde, søgte han denne personligt og fik en venlig Modtagelse.

Heltzen, der syntes at tro paa, at han gennem Jules Hansen kunde faa Beviser i Hænde for, at der bestod en statsfarlig Sammensværgelse mellem nationalliberale Førere, særlig Bille og Klein, og svenske og franske Politikere med det Formaal at faa Huset Bernadotte paa Tronen i Danmark, søgte at faa ham til at opgive sin Virksomhed eller i hvert Fald bryde med de nationalliberale og antydede Muligheden af, at

*) Dagbøger III., S. 254—255.

han i saa Tilfælde vilde belønne ham med det ledige Byfogedembede i Hasle.

J. H. lod, som om han var meget interesseret i at faa Embedet paa Bornholm, og afviste ikke Muligheden af at bryde med sine tidligere antiministerielle Venner, enten det nu var alvorligt ment eller — for at lokke Ministeren i en Fælde. Samtidig holdt han nemlig sin Komité: Bille, Klein m. fl. underrettet om sine Forhandlinger med Heltzen. Han var paany — efter Opfordring — i Audiens hos Ministeren, der fik et kort skriftligt Resumé og tillige opfordrede ham til at aflevere udførlig skriftlig Beretning ikke til ham selv, men til en Trediemand, Fuldmægtig i Hof- og Stadsretten, senere Auktionsdirektør, *Birch*.

Da Jules Hansen mødte paa dennes Kontor med Beretningen, traf han der sin Bagtaler hos Regeringen, *Molzen*, der havde Mandat til at forhandle paa Ministeriets Vegne. Til Bevis herfor foreviste han et Brev fra Heltzen af 7. Januar 1865, der begyndte med følgende Udtalelse:

»Jeg vilde gerne *virke* til at opfylde rimelige Ønsker for Kopist Hansen, naar der *var* konstateret et saadant Brud med dem, i hvis Ærinde han hidtil har virket, at *anstændig* Mulighed var til Stede.«

Efter en Kritik over, at der i den ham leverede Fremstilling intet ses om det i Biarritz passerede, slutter han: »i alt Fald burde han gøre mig det muligt at skaffe ham en nær forestaaende Ansættelse i en Embedsstilling her i Landet, t. Eks. paa Bornholm, hvor en Vacance er.«

Desuden forelagde Molzen Birch et andet Brev, der handlede om dennes Avancement til Auktionsdirektør. Endvidere slog Molzen ret tydeligt paa, at hvis Hansen manglede Kontanter, kunde der nok skaffes Udveje derfor.

De tre Herrer kom til Enighed og nedlagde Originalerne til Ministerens to Breve i en Konvolut, som blev laaset inde i Birchs Pult, efter at hver af de tre havde sat sit Segl paa den. Dette Brev med de tre Segl kom i de kommende Maaned til at spille en stor Rolle. Senere overgik det til Rigsdagens Arkiv og aabnedes sluttelig af Folketingets Formand.

Men da var Spændingen forlængst udløst; Mand og Mand

imellem var det almindelig bekendt, hvad Konvolutten indeholdt.

Foruden en Række rosende Udtalelser fra franske Journalister og Diplomater foreviste Jules Hansen Breve fra følgende af sin Komité's Medlemmer: Bille, Juel og Klein, eet fra hver, — efter først at have forhandlet med Klein. De to af de tre Breve, Hansen havde fra denne, ønskede Klein imidlertid ikke at faa forelagt Ministeren. »Hansen fortalte til Heltzen — ganske usandfærdigt — at Klein i de to Breve havde kaldt Ekscellencen for »den røde Ræv« og derfor ikke vilde ud med disse«.*)

Heltzen-Molzen vilde se de to Breve, men Hansen trak Sagen i Langdrag.

Nu indtraadte en ny Person i Sagen, Hansens Fader, der i Slutningen af Januar kom til København.

Han var i stor Pengeforlegenhed. Hans Ejendom, Mariendal ved Grenaa, skulde stilles til Tvangsauktion.

Hansen senior tilbød Molzen at skaffe Kopier af Kleins to Breve (som vel at mærke i Mellemtiden var leverede Brevskriveren tilbage!) mod at der ydedes ham et Laan paa 600 Rdl.

Dette Beløb lovede Heltzen at betale, dog først naar han havde set Genparterne af Brevene.

Molzen afgav »den bestemte forpligtende Erklæring, at der fra Regeringens Side ikke skal paadrages Deres Søn nogen Forfølgelse i Anledning af Brevene.«

Hvorfor Jules Hansen har indladt sig i dette dobbelte Spil, er ikke let at forstaa; har han troet gennem Molzen at kunne vinde Ministeren for Rejsetilladelsen, har hans egen og Faderens trykkende økonomiske Stilling været afgørende, eller er det sket for at lokke Ministeren i en Fælde?**)

Hvorom alting er, i Slutningen af Januar trak J. H. sig

*) A. Cantor i »Tilskueren« 1913 S. 47.

**) Den sidste af de tre fremsatte Hypoteser afvises af Aage Friis: »Den danske Regering«. S. 71 nederst: »Christian IX havde mange Aar efter, da J. H. var kommen til Vejrs i Samfundet, ondt ved at glemme den gamle Historie og opfattede det — med Urette — som om Hansen havde villet Heltzen til Livs: dette havde slet ikke været Hansens Formaal.«

tilbage fra Heltzen. Den 26. Januar skriver A. F. Krieger: »Spidsmusen har nu efter forskellige underlige Eventyr med Heltzen og Co. henvendt sig til den anden Afdeling af Ministeriet.«

30. Januar indgav Hansen en Beretning til Bluhme om hele Sagen. Finansminister *David* fik ogsaa en Rapport om Sagen.

Klein forelæste det omspurgte Brev for Minister uden Portefeuille *Quaade* for at vise, at der ikke skjultes noget.

Den Jules Hansen-venlige Retning indenfor Ministeriet sejrede og satte igennem, at han den 12. Februar fik sin Permission forlænget med et halvt Aar til Aug. 65. Hansen fik af *David* endelig Besked om, »at han skal reise.« (Krieger.)

Den 16. Februar rejste J. H. tilbage til Paris.

»Omsider reiser Hansen« bemærker Krieger i sin Dagbog for 17. Februar.

Han fik Rejsepenge og en fast maanedlig Understøttelse, der dog inddrages i Maj samme Aar.

Snart begyndte han at indsende Rapporter enten gennem Moltke-Hvitfeldt i Paris eller gennem en af Udenrigsministeriets Embedsmænd (Koefoed).

»De var forstandige og svarede i det hele til, hvad Moltke-Hvitfeldt kunde meddele.«*)

Jules Hansen havde øjensynligt vundet Terræn og faaet sin Stilling i Paris betrygget.

Da indtraadte der et uhyggeligt Efterspil i København. Den 7. Marts bragte »Fædrelandet« den heltzen-molzenske Sag frem. »Det er den utaalmodige Juel, der har faaet Ploug til at begaa den Dumhed at offentliggøre Artiklen«, skriver Krieger.

Efter hvad Jules Hansen adskillige Aar senere udtalte (Krieger: 26. December 1878), bidrog Artiklen »ved de Consequenter, den medførte (Offentliggørelsen af Hansens Beretning, hvori Bismarcks Planer mod Østerrig omtales), til at svække Drouyns Tilbøjelighed til at gjøre noget for Danmark og bragte Bk. (Bismarck) et kjærkomment Paaskud til ikke at ville

*) Aage Friis: »Den danske Regering...« S. 70—71.

have noget at gjøre med et Folk, hvor man bar sig saaledes ad. »Den Artikel« (siger H.), »ødelagde mig for ti Aar, og hvad der var værre, tilintetgjorde den nordslesvigske Sag.«*)

Som et Modtræk mod de nationalliberale offentliggjorde Molzen nemlig d. 23. Marts i det Heltzen-venlige Blad »Flyveposten« to af Brevene til Hansen, et fra Bille og et fra Juel. Erklæring fulgte paa Erklæring, Artikel paa Artikel.

Den 27. Marts fremdroges Sagen i Rigsraadets Landsting. af hvilket Heltzen var Medlem, den 29. Marts stilledes der en Interpellation i Folketinget bl. a. af *I. A. Hansen* og *Chr. Rimestad*, sidstnævnte var Ordfører.

Heltzen, der ikke var Taler, sad ene paa Ministerbænken, og klarede sig daarligt overfor Angriberne. Navnlig gjorde en Tale af *Madvig* stærkt Indtryk. Han fandt Sagen »uhyggelig« og erklærede, at han, hvis Heltzen ikke formaaede at rense sig, vilde nedlægge sit Embede som Undervisningsinspektør, der sorterede under Heltzen som Kultusminister. Heltzen maatte sande Ordet: »Gud bevare mig for mine Venner«. Af Uvilje mod de nationalliberale forsøgte *A. F. Tscherning* et Forsvar for Ministeren, men en Udtalelse af ham: »Jeg kender Molzen, for han har ejet et Hus i Frederiksdal, hvori der bor en af mine Veninder« vakte en saadan Storm af Munterhed, ogsaa paa Tilhøregalleriet, at Formanden maatte true med at lade Tribunen rømme. Tscherning udtalte fremdeles, at Molzen var »saa snedig« og anførte forskellige Eksempler, saa det var intet Under, at han havde kunnet snige sig ind hos Ministeren.

Heltzen fandt indenfor Ministeriet kun Støtte hos Krigsministeren *C. F. Hansen*. Hans fem øvrige Kolleger fandt, at Landets Justitsminister var gaaet saa kompromitteret ud af Debatteerne, at de indgav deres Afskedsbegæring. Resultatet af Ministerkrisen blev, at Kongen med blødende Hjerte maatte lade Heltzen falde, 30. Marts, medens Resten af Ministeriet blev siddende.

Ifølge *A. F. Krieger****) begyndte Kongen i Statsraadet d. 31. Marts med at sige, at D'Hrr. havde hans Tillid, men Heltzen

*) Krieger VII S. 75.

**) III 269.

havde hans fulde Tillid, og han beklagede, at de saaledes lod hans tro Tjener falde for et ildesindet Angreb.

Det eneste Bidrag, Jules Hansen gav under Krisen, var et Brev af 27. Marts fra Paris, som d. 4. April offentliggjordes i Billes »Dagbladet«. Det indeholder intet om Beretningen om hans Færd i Udlandet og slutter med følgende Passus: »Da der er gaaet saa lang Tid hen, og jeg ikke har mine Optegnelser ved Haanden, er det muligt, at jeg i nogle Tidsangivelser kan have taget fejl, men jeg er sikker paa, at min Fremstilling af den hele Forhandling (med Heltzen m. fl.) giver et korrekt Billede.

Til Slutning blot endnu et Par Ord til mine Medborgere: I omtrent fem Aar har jeg beskæftiget mig med Politik, jeg har ofte med Iver arbejdet for en Sag, der stemmede med min Overbevisning; men jeg har aldrig vist mig egennyttig og stundom af Interesse for Sagen offret ikke ubetydeligt af Tid og Møje paa et politisk Formaal, naar jeg troede, at det kunde gavne Fædrelandet. Jeg er overbevist om, at flere hæderlige Mænd, der nøje kende min politiske Færd, ville bekræfte Sandheden heraf.

Hvad min Virksomhed i Udlandet angaar, da vil den Dag vel komme, da jeg kan aflægge Regnskab derfor, forhaabentlig vil det da vise sig, at jeg med ærlig Overbevisning og ikke ganske uden Held har søgt at gavne mit Land.«

Sagens Efterdønninger kom til at vare lige til 1869.

Heltzen og navnlig Molzen fortsatte Kampagnen mod J. H.; Molzen slog Hovedet paa Sømmet ved d. 26. August 1865 i Ugebladet »Enhver sit« at offentliggøre Hansens Indberetning af 24. Decbr. 1864 til Hall.

»En skammelig upatriotisk Handling« kalder J. H. det.

Afsløringen vakte kolossal Opsigt baade i danske og tyske Blade.

Videst i sit tjenstivrige Forsvar for Bismarck gik vel »Børsenhalle«, der d. 5. Sept. bl. a. skrev:

»Alle Beretningerne er Effektskykker, som Hr. Hansen har sat i Scene for dog nogenlunde at kunne gøre sig vigtig og for at imponere Hr. Hall.

Enhver, som er ved sine fulde fem, maa kunne sige sig

selv, at Hr. v. B. ikke har holdt saa lange Foredrag for den første den bedste Litterat, som denne vil indbilde Folk. Hvo, som kender Hr. v. B. og ved, hvorledes denne Mands overordentlige Virksomhed lader ham være karrig med Tiden, maa dog nære Tvivl om, hvorvidt Hr. Hansen overhovedet nogensinde har talt med Hr. v. B.«!!

De Desavoueringer af J. H., som ikke alene Bismarck og hans Presse, men ogsaa Drouyn de Lhuys fremkom med i Sommeren 1865, og som i høj Grad udnyttedes af den anti-nationalliberale Presse her hjemme, gjorde, at der tilsyneladende faldt et Skær af Upaalidelighed over J. H.. Indrømmes maa det, at der var en vis Basis herfor i den let efterviselige Unøjagtighed, navnlig m. H. til Tidsangivelser, som Jules Hansen gentagne Gange i sine Artikler og sine Bøger gør sig skyldig i.

I Kampens Hede omtalte Bille Heltzen som »Justitsminister Heltzen-Molzen«, udtalte, at han »havde solgt et Stykke af den Retfærdighed, han var sat til at vaage over,« »været i smudsigt Maskepi med Molzen« og karakteriserede Ministerens Adfærd »som en modbydelig Sjakren med Statens Embeder,« saaledes, »at han havde gjort sig umulig i et Land, der satte Pris paa Ære og Anstændighed«.

Heltzen, der var vis paa at vinde, anlagde straks Sag mod Bille. Dommen faldt først fire Aar senere, (26. April 1869) omtrent samtidig med, at Heltzen udnævntes til Stiftamtmand i Odense, i hvilken Stilling han forblev til sin Død 1898. Bille fik en Bøde paa 200 Rigsdaler, en beskeden Straf i Forhold til de voldsomme Injurier. Forskellige Vidneudsagn, bl. a. Kleins, havde imidlertid lagt Heltzens Forhold til Molzen klart for Dagen*).

Den Pièce, Heltzen i Foraaret 1868 havde udsendt, »Kopist J. J. Hansens Klage over mit Forhold som Justitsminister«, havde just heller ikke bragt ham til at staa med Palmerne i Hænderne.

*) Efter A. Cantor l. c. S. 55—56.

IV.

Ved Tilbagekomsten til Paris i Februar 1865 havde Jules Hansen imidlertid faaet en hjertelig, meget smigrende Modtagelse af de Chaudordy og var d. 26. Februar (En Korrespondents Dagbog 27. Februar) blevet modtaget i Privataudien af Drouyn de Lhuys, der betroede ham, at Bismarck, hellere end at lade Augustenborgerne faa Hertugdømmerne, vilde lade Danmark faa en Del tilbage.*)

I April gør J. H. en Rejse til Berlin for at sondere Terrænet, søger Audiens hos Bismarck, der dog denne Gang *ikke* modtager ham under Henvisning til sine mange Forretninger, men overdrager Legationsraad v. *Keudell* at modtage ham. Denne lader ham forstaa, at Preussen hverken vil eller kan tage Initiativet til en Tilbagegivelse af Nordslesvig. Allerede Dagen efter vender J. H. tilbage til Paris, hvor man med stor Betænkelighed ser paa den Udvikling, der var foregaaet i Retning af en Tilnærmelse mellem Rusland, Preussen og Østrig. Det laa i Frankrigs Interesse at svække den gode Forstaaelse mellem disse tre Lande, og det vilde benytte det nordslesvigske Spørgsmaal dertil.

Trods Afslaget i April henvendte J. H. sig ufortrødent til Bismarck i et Brev af 6. Maj 1865, i hvilket han gør opmærksom paa, at en fransk Statsmand Dagen før har udtalt til ham, »at Preussen er paa Nippet til at miste sin gunstige Stilling, fordi det ikke tydeligt vil udtale sig i den ene eller den anden Retning.« Frankrig kan tænkes, hvis Usikkerheden ikke ophører, at ville erklære sig til Fordel for Hertugen af Augustenborg.

*) Naar Drouyn de Lhuys i Brev af 15. Sept. 1865 til den franske Gesandt i København, *Dotezac*, der har sendt ham den af Molzen 26. August offentliggjorte Beretning i Oversættelse, skriver: »Hr. Hansen anfører opmuntrende Udtalelser, som jeg har fremsat over for ham. Jeg mindes ganske rigtigt at have modtaget et Individ af dette Navn for flere Maaneder siden sammen med Slesvigernes Ordfører.... *Jeg har ikke haft nogen anden Forbindelse med Hr. Hansen,*« er det her, hvor Udsagn staar mod Udsagn, sikkert at forstaa som et Udslag af den i Sommeren og Efteraaret 1865 almindelige Tendens til at ryste Hansen af sig.

Bismarck ønskede aabenbart fremdeles ikke foreløbig flere personlige Møder med J. H., idet han 11. Maj lod v. Keudell svare, at hans »Hidkommen *nu* ikke vilde kunne føre til noget. Sagen er endnu ingenlunde moden.«

Under en Interpellation i Landdagens Møde, 2. Juni 1865. i hvilket Bismarcks Angriber, Dr. *Bunsen*, havde hentydet til en Ytring i det Brev fra Bille til Jules Hansen, som havde været offentliggjort i »Flyveposten«, og af hvilket det fremgaar, at J. H. forhandler i Berlin med »Grosserer Fries« (Bismarcks incognito i Billes Brev) om Afstaaelsen af Nordslesvig: »Langt bedre var det forud at komme til Enighed om Grænselinien, og om dens østlige Begyndelse er der jo ingen Tvivl, siden Fries selv indrømmer, at Flensborg er dansk,« tog Bismarck Ordet og desavouerede J. H. i følgende kraftige Vendinger: »... Navnlig er det ren og skær Digt, at jeg nogensinde skulde have sagt, at Flensborg var en dansk By. Jeg anser Flensborg for en tysk By, og selv om det var en dansk By, vilde jeg ikke udlevere den. Jeg har ikke kendt andet til Hr. Hansen, end at han sidste Efteraar opsøgte mig i Biarritz, fik Adgang til mig og gjorde mig det Forslag at give en Del af det danske Nordslesvig — det blev ikke oplyst, hvor stor en Del — tilbage til Danmark og til Erstatning herfor tage de danske Kolonier.*)

Jeg afslog dette Forslag, dels af saglige Grunde, dels fordi Underhandleren ingen Legitimation havde.«

Bismarck fortier saaledes ganske sit Brev til J. H. i Oktober i Paris og sin Samtale med ham i Decbr. i Berlin.

Bismarcks Afstandtagen fra Jules Hansen hænger sikkert ogsaa for en Del sammen med den Holdning, den danske Regering havde indtaget over for ham siden Heltzens Afgang.

Konsejlspræsident og Udenrigsminister Bluhme havde næppe selv nogensinde haft synderlig Tillid til Hansen og d. 2. April indskærpet Gesandten i Berlin, *Guldencrone*, ikke at tale Politik til Hansen, hvis denne mødte hos ham. »Paa Spørgsmaal om Regeringens Politik skulde han svare, at Hansen ikke var Agent for Regeringen, og at denne ikke i nogen Henseende vilde vejlede ham.«

*) En Kendsgerning, J. H. ganske fortier i sine Bøger.

Da Hansen just var i Begreb med at afrejse til Berlin, gav Bluhme i et Chiffertelegram af 4. April Moltke-Hvitfeldt Ordre til ikke at tillade denne Rejse. Hansen var da allerede afrejst.

4. April spurgte Udenrigsministeren Gesandten, om det ikke var tilraadeligst at kalde Hansen hjem, efter at de Debatter, der havde ført til Heltzens Afgang, havde bragt Hansens Færd i Udlandet saa stærkt frem for Offentligheden.

»Gesandtens Svar indeholdt ikke et bestemt Skøn. Han mente ikke, at Afsløringerne havde vakt stor Opsigt i Paris, da de næsten ikke havde været omtalt i Pressen; men han havde ingen Mening om, hvorledes Hansens Stilling nu var

Hansen selv erklærede, at hans Stilling i Paris var uforandret«.

I Slutningen af April tog Udenrigsministeriet sit Standpunkt. Da Hansen ikke var officielt udsendt af den danske Regering, kunde denne ikke kalde ham hjem. Derimod inddrog man den Understøttelse (ialt ca. 1000 frcs.), han havde oppebaaret hver Maaned siden Februar, før at bringe Situationen paa det rene. Bluhme tilbød gennem Moltke-Hvitfeldt Hansen Rejsepenge, hvis han bestemte sig til at tage hjem. Ligeledes kunde han gøre Regning paa Dækning af Udgifterne ved hans Opbrud og af de Forpligtelser, han havde indgaaet overfor forskellige franske Journalister.«*)

I sine Breve, bl. a. 13. Maj til David, taler J. H. roligt om den Desavouering, der fra den danske Regerings Side var bleven ham til Del. Han vilde under alle Omstændigheder fortsætte sit Arbejde i Frankrig og i Mangel af offentlig Understøttelse søge privat Understøttelse. Et Sted antyder han, at han kunde faa Hjælp fra fransk Side (Udenrigsministeriet), noget, han dog kun i yderste Nødstilfælde vilde benytte sig af.

Derimod appellerede han til Finansminister David og bad ham interessere sig for, at den maanedlige Understøttelse paa 42 Rdl., som var tilstaaet hans Familie i København, fortsat maatte tilflyde denne, saa længe han selv var i Udlandet.

Endvidere anbefalede han at fortsætte med Honorarerne til Journalisterne *Escudier* og *Grégoire*.

Regeringen imødekom ham efter Brevveksling ved Moltke-

*) Aage Friis: Den danske Regering 73 ff.

Hvitfeldt paa disse Punkter; Escudier fik vistnok gennem flere Aar 300 frcs. om Maaneden, Grégoire 150.

Quaade sørgede for den anmodede Hjælp til Hansens Familie.

Hansen vedblev gennem Moltke-Hvitfeldt at indsende Rapporter til den danske Regering. »Gesandten maatte være lige saa fuldstændig underrettet som Regeringen om, hvad Hansen foretog sig, men paa den anden Side maatte denne Besørgelse ikke give Hansen mindste Skygge af officiel Karakter.«^{*)})

Vi følger nu J. H. videre i hans Virksomhed i Paris.

Atter den 12. Juli henvender han sig til Bismarck og meddeler ham, at Spørgsmaalet om Hertugdømmerne ikke længere er et tysk, men et europæisk Anliggende, eller, om man vil, et internationalt Spørgsmaal.

I August 1865 afsluttes Gasteinerforliget mellem Preussen og Østrig til stort Mishag for Frankrig, der udsender en usædvanlig skarp Cirkulærnote desangaaende.

I Oktober er Bismarck atter i Biarritz og har der en Række hemmelige Samtaler med Napoleon III., i hvilke bl. a. Belgien er paa Tale som Kompensationsobjekt.

Da B. paa Hjemvejen passerer Paris, sender Jules Hansen ham d. 3. November en længere Skrivelse, der er saa ejendommeligt og betegnende for J. H., at Dele af den skal citeres her:^{**)})

»Excellence!

Frankrig ønsker stadig Tilbagegivelsen af en Del af Slesvig. Dets Bevæggrunde er Venskab for det danske Folk og Nationalitetsprincippet. Materielle Interesser, begrundet ved Hertugdømmernes Beliggenhed, har Frankrig ikke, men Sagen er blevet en Art question d'honneur for dette Land. Siden Wienerfreden gives der for Danmark (eventuelt i Union med Sverige og Norge) kun een fornuftig Politik: god Forstaaelse med det protestantiske Nordtyskland. Paa den anden Side maa denne Politik ogsaa være Preussens; og heri ser jeg

*) Aage Friis: Den danske Regering S. 73.

**) Brevet er i sin Helhed trykt i Bismarck-Jahrbuch, IV. 1897 S. 201—204.

Hovedgrunden til Tilbagegivelsen af en Del af Slesvig, som er en absolut Betingelse for en varig Forstaaelse og Samvirken i større Spørgsmaal. . . . (Efter at have antydet fransk Støtte til Preussen i andre europæiske Spørgsmaal, ifald Pr. viser Imødekommenhed over for Nationalitetsprincippet i Slesvig, gaar J. H. over til at omtale sin egen Virksomhed).

For disse Anskuelser har jeg ofte kæmpet her (i Paris) og ikke alene i Pressen. Med disse for Øje forfattede jeg i December ifjor en Indberetning til Regeringen i København. Min Stilling var dengang meget vanskelig; inden for min Regering gjorde der sig forskellige Anskuelser gældende, Hr. *Heltzen* ønskede Personalunionen, som jeg maatte anse for umulig og afsindig.

Det kunde ikke føre til noget at vende tilbage til Paris uden Regeringens Bestemmelse; derfor maatte jeg saa stærkt som muligt influere paa Regeringen og tillægge den Ansvaret. forsaavidt den vilde føre en anden Politik. Hertil kom ogsaa, at den danske Regering, *naar den vilde*, ogsaa kunde gøre noget for at lette Preussen Vanskelighederne. Ulykkeligvis var Hr. *Heltzen* Sjælen i Regeringen; efter hans udtrykkelige Opfordring overgav jeg ham gennem en Embedsmand, hans Forfættelige, en politisk Rapport foruden Afskrift af nogle Breve. Men disse Dokumenter overgav Embedsmanden uden mit Vidende og mod min Vilje til en vis *Molzen*, der er kendt i København som russisk Spion og Hr. *Heltzens* Agent. Denne leverede dem ganske vist til Hr. *Heltzen*, men først efter at han selv havde taget Kopier af dem. Fra det Øjeblik af følte jeg mig i d'Hrr. *Heltzens* og *Molzens* Magt og maatte derfor forsøge at faa dem i min Magt. Der bød sig Lejlighed dertil, idet Hr. *Heltzen* lod mig tilbyde Penge og Embede gennem en Agent, naar jeg vilde forraade mine Venner — mærkeligt var det at tænke sig, at en Mand af min Slags skulde indlade sig paa noget saadant.

Jeg samlede Beviser mod ham og troede saa ganske roligt at kunne afrejse i den faste Tro, at man ikke vilde driste sig til nogen Indiskretion. Men saa offentliggjorde pludselig mine Venner i Kbhvn. hele *Heltzen*-Intrigen i Bladene for at styrte ham. Det lykkedes, men for at hævne sig har senere denne *Molzen* paa nederdrægtig Vis offentliggjort min politiske Be-

retning samt nogle Breve. Beretningen er iøvrigt forfalsket; da jeg for længe siden har brændt mine originale Noter, kan jeg ikke huske, hvor meget ægte der er anført fra min Rapport; sikkert er det i hvert Fald, at der er føjet Navne til, som jeg aldrig har skrevet.

Saaledes forholder det sig med denne ulykkelige Episode, som jeg skyldte Deres Excellence en Forklaring paa. Som Dansker er det mig pinligt at tale om disse Sager, og derfor har jeg heller ikke tilstillet »Norddeutsche allgemeine Zeitung« noget Svar; desuden troede jeg, at det var bedst at røre saa lidt som muligt ved denne Sag. Bladet har ganske Ret i, at *nogle* konservative har villet gøre mig umulig. Dette vil dog vanskeligt lykkes for dem; sandsynligvis vil jeg for stedse blive i Paris, hvor jeg er meget tilfreds med min Stilling.«

Et Stykke af Brevet er paa dette Sted revet af. Det tabte synes at have drejet sig om et Brev fra Haderslev, i hvilket der fortælles om Politimesterens »meget strenge Forholdsregler mod den danske Forening »Harmonien«.

Jeg har tilladt mig at sende dette Brev til Deres Excellence, fordi den mig i Biarritz dertil givne Tilladelse endnu ikke er blevet mig frataget; jeg beder Dem, Excellence, betragte dette som det sidste Forsøg paa atter at knytte en Forbindelse, som jeg maa betragte som fordelagtig for begge Parter.

Jeg kunde have meget at sige Dem, men jeg ved ikke, om De kan eller vil tilstaa mig en Samtale. Saa meget tilføjer jeg dog endnu, at ingen Magt paa Jorden vil kunne bevæge mig til en anden Gang at afgive en skriftlig politisk Rapport, og at jeg kun kommer med fortrolige Meddelelser til en eneste Mand — en Franskmand.

Hermed anbefaler jeg mig til Deres Excellences Bevaagenhed og beder om Tilgivelse, hvis der i mit frimodige Sprog skulde findes noget, som har kunnet faa mig til at glemme den Afstand, der er mellem Dem og mig.

En eventuel mundtlig Tilladelse til en Audiens venter jeg gennem en Tjener at faa sendt til min Bolig.

Jeg tegner med dybeste Højagtelse

Deres Excellences lydigste Tjener

Paris, 3. November, 15 Quai St. Michel.

J. Hansen.

Dagen efter Brevets Afsendelse, 4. November, blev Jules Hansen modtaget i Audiens.

Bismarck var i en trykket Stemning og i daarligt Humør efter sine Samtaler med Drouyn de Lhuys.

Han besværede sig over sin Gesandt i Paris, der modarbejdede ham og over Østrigeren Metternichs Intriger.

Navnlig beklagede Bismarck sig dog over Pressen, der var til Fals, en Besværing, som J. H. ikke kunde lade være at smile ad, da det allerede dengang var almindelig bekendt, at ingen Statsmand i højere Grad end Bismarck benyttede Pressen til »Stimmungsmachen«.

Slutningen af Aaret 1865 hengik med fredelige Sysler og Forberedelser til den store Verdensudstilling i Paris, der var planlagt til 1867. J. H. laa dog ikke stille, men fortsatte stadig sit Oplysningsarbejde angaaende Nordslesvig i den franske Presse.

Den 2. Marts 1866 stillede den deputerede *Morin de Malsabrier* en Interpellation til Regeringen og omtalte Danmark med megen Varme.

Dagen efter stillede han sammen med 4 andre deputerede et Ændringsforslag til Adressen, der udtalte sig for Ønskeligheden af en Folkeafstemning i Elbherugdømmerne; Forslaget samlede dog kun 30 Stemmer, deriblandt *Thiers'*.

Paa denne Tid sluttede Bismarck Alliance med Italien, og alt trak sammen til Krig med Østrig.

J. H. kunde ikke forholde sig rolig i Paris og anmodede derfor Redaktørerne af »La France« og »Le Pays« om at give ham Akkreditiver som Korrespondent i Tyskland for disse Blade.

I Tiden fra 12. April til August er J. H. saa godt som uafbrudt paa Rejse, snart i Tyskland, snart i Frankrig.

Han har selv offentliggjort sine nøje førte Dagbøger fra disse Maaneder. Navnlig skildrer han Stemningen i Vesttyskland, hvor man venter Napoleon III's Indgriben. Hans Tankegang i Dagbøgerne virker til Tider næsten mere fransk end dansk.

I Berlin søger og opnaar han Audiens hos Bismarck d. 23. Maj Kl. 8½ Aften.

Bismarck udtaler sig om det vigtige i at staa sig godt med Frankrig og understregede, at han med Hensyn til Nordslesvig var af akkurat samme Mening, som da han havde talt med ham første Gang (13. Oktober 64). Det var hans Ønske at staa paa en god Fod med Danmark og dets Regering.

J. H. beder Bismarck erindre, at han med Opmærksomhed fulgte Udviklingen af Sagerne i Tyskland, der kunde blive af stor Betydning, ogsaa for Danmark, hvortil B. bemærkede: »Ja, deri har De Ret. Vi gaar store Begivenheder i Møde. Enhver vil faa sin Rolle deri, De ogsaa.«

»Ja, men Deres Excellence maa erindre, at jeg kun er en ringe Personlighed.«

»Vel, men De kan blive en større.«

»Ja, den Dag, da jeg bliver dansk Borgmester i Sønderborg.«*)

Til denne Replik bemærkede B. intet, og J. H. tog Afsked med ham for denne Gang.

Ifølge Meddelelse fra afdøde Redaktør *Carl Carstensen* omgav J. H. sig med megen Mystik. Aftenen før Carstensen skulde rejse tilbage til Danmark, var der en, der kaldte paa ham paa Hotelgangen. Det var J. H., der meget hemmelighedsfuldt spurgte C., hvor de kunde tale sammen. Paa C.'s Værelse meddelte J. H. ham sit Ærinde i Berlin og vilde have ham til at tage Breve med hjem til København. Ved andre Lejligheder bad han C. skrive uden paa Konvolutterne.

Ved sin Hjemkomst til Paris fandt J. H. et maanedgamelt Brev fra *Thiers*, der udbad sig en Samtale i Anledning af et Brev, J. H. havde henvendt til *Thiers*, fordi denne under Morins Interpellation (S. 38) ogsaa havde applauderet de tyskvenlige Talere. Den 28. Maj fandt deres første Samtale Sted, under hvilken Thiers udtalte, at han vilde Freden frem for alt; han betragtede Nationalitetsprincippet som Galskab, troede, at det franske Folk i det hele afskyede Italienerne; han ønskede Danmarks Vel og Slesvigs Tilbagevenden, naar dette kunde ske ad fredelig Vej.

Under en Samtale en Uge senere udtalte Thiers sig for

*) Fra *Diplomatiens Verden* S. 67. »Amtmand paa Als.«

Dannevirkelinien. Als og Dybbøl er vel noget, men ikke nok. Thiers understregede, at han stod isoleret med sin Mening i Frankrig.

I disse Dage havde J. H. ogsaa en vigtig Samtale med Drouyn de Lhuys, der udtalte: »Deres Anstrengelser skal ikke være frugtesløse.«

Faa Dage efter var J. H. paany i Berlin og opnaaede d. 8. Juni Audiens hos Bismarck, der bl. a. udtalte: »Krigen med Østrig er uundgaaelig.«

Han ønskede ikke at inkorporere Nordtyskland; Frankrig faar ikke noget af Rhinlandene; han er »bereit« til at begynde Underhandlingerne om det nordslesvigske Spørgsmaal. »Jeg gaar ikke fra, hvad jeg tidligere har sagt Dem. Den Sag lader sig arrangere.«

Flere Gange om Ugen taler J. H. med Legationsraad v. Keudell, der udtaler sig ret venligt om Nordslesvig.

Ved Krigsudbruddet er han i Berlin og overværer Sejrsrusen efter Slaget ved Königgrätz (Sadowa) 3. Juli 66.

Man tror i Preussen paa Nordslesvigs Tilbagevenden, »alle holder paa Dybbøl, en Del paa Als og Flensborg.«

Da J. H. vejrer, at Freden snart vil blive sluttet mellem Preussen og Østrig, men at der forberedes et Efterspil i Paris, vender han tilbage til Seinestaden, hvor Grev de Chaudordy d. 23. Juli meddeler ham, at Fredspræliminærene, saaledes som de var foreløbigt vedtagne d. 15. Juli, indeholdt en Bestemmelse om Nordslesvigs Tilbagegivelse til Danmark efter Folkeafstemning. Greven tilføjede dernæst ordret: »Udenrigsministeren har anmodet mig om at lykønske Dem til dette Resultat, samt sige Dem, at han med Glæde anerkender, at De har udført Deres Mission særdeles vel i Frankrig, og at Deres patriotiske Bestræbelser har været til stor Gavn for Danmark.«

I Begyndelsen af August faar J. H. af det franske Udenrigsministerium den Mission at rejse til Berlin og overrække Bismarck et Dokument, der fremsatte Frankrigs Syn paa Situationen.

»Hvad end Udfaldet bliver,« sagde Chaudordy, »vil denne Sendelse kun gøre Dem Ære, da dens Maal er at sikre Europa en varig Fred.«

Omend J. H. tvivlede om Muligheden af et heldigt Udfald, erklærede han sig dog »øjeblikkelig beredt til at overtage Missionen.«

I det franske Memorandum, J. H. medbragte, udkastedes Tanken om en neutral Stødpudestat, »omfattende de tyske Lande paa den venstre Rhinbred, og som vilde ophæve paa en Gang enhver Berøring og enhver Grund til Skinsyge mellem Frankrig og Preussen.« Frankrig foreslaar at anbringe en Hohenzoller paa Tronen i denne Stat.

Ved sin Ankomst til Berlin 13. August anmodede J. H. straks om Audiens hos Bismarck, men maatte denne Gang vente hele tre Dage forgæves paa Svar.

For anden Gang ønskede Bismarck ikke personligt at modtage ham, men bemyndigede v. Keudell til paa hans Vegne at modtage J. H.'s Meddelelser.

v. Keudell vilde imidlertid absolut ikke høre Tale om nogen Kompensation til Frankrig, hvis uanmodede Intervention allerede havde voldet Preussen Besvær nok, bl. a. var det Frankrig, der havde faaet Bestemmelserne om Nordslesvig, Mainlinien m. m. ind i Fredspræliminærerne.

Næste Dag (17. August) modtog J. H. et Brev fra v. Keudell, der meddelte ham, at han havde gjort Bismarck bekendt med hans Ærinde. Ministerpræsidenten kunde ikke modtage ham, med mindre han medbragte en udtrykkelig Fuldmagt fra den franske Regering.

Senere opsøgte J. H. en højtstaaende Embedsmand, der omtalte for J. H., at man maaske kunde tænke sig at indkøbere Sachsen og til Gengæld anbringe Kongen af Sachsen paa Tronen i et nyoprettet Rige paa den venstre Rhinbred med Aachen som Hovedstad.

J. H. telegraferede til Paris: »Huset i Berlin taler løseligt om at tage sachsisk Porcellæn i Bytte for Rhinskvin.«

I Paris forstod man fuldkomment hans halvkvædede Vise og telegraferede omgaaende: »Tal ikke et eneste Ord mere om Sagen. De kan rejse, naarsomhelst De ønsker.«

Saaledes endte denne Mission, der for at bruge J. H.'s egne Ord »altsaa maatte anses for fuldstændig mislykket.«

I de kommende Uger blev Frankrig mere og mere isoleret i diplomatisk Henseende. Samtidig tiltog indenfor Regeringen

Spændingen mellem Udenrigsministeren, der ønskede en Troppekonzentration paa 80,000 Mand ved Rhingrænsen, og Kejseren, der mere og mere lod sig lede af Fredspartiet og ønskede at indskrænke sig til en fredelig Mæglers Rolle.

I den Pression, der med Held øvedes fra fransk Side, da det rygtedes, at Preussen og Østrig forhandlede om at slette den nordslesvigske Bestemmelse, havde Jules Hansen ingen Andel.

»Men havde J. H. ikke direkte Andel i det nordslesvigske Forbeholds Tilblivelse, er det vist, at hans utrættelige Iver virkede med til, at Spørgsmaalet om en Tilbagegivelse af den danske Del af Slesvig var blevet saa indbanket i Bevidstheden, at det nordslesvigske Forbehold øjeblikkelig gled ind som Led i Fredspræliminærerne, at Danmarks og Nordslesvigs Interesser ikke blev skudt til Side for de andre storeuropæiske Hensyn, der i første Række maatte lægge Beslag paa de franske Statsmænds Opmærksomhed.«^{*)}

I udenrigsministerielle Kredse i Danmark skete der efterhaanden ogsaa en Frontændring i J. H.'s Favør.

Endnu den 26. Maj 1866 skrev Quaade, der nu var Gesandt i Berlin, medens Grev *Frijs-Frisenborg* var blevet Bluhmes Efterfølger som Konsejlspræsident og Udenrigsminister, i et Brev til *P. Vedel*, Direktøren i Udenrigsministeriet:

»Det vender sig inden i mig, hvergang jeg kommer i Berøring med disse Underjordiske (Hansen og Molzen), men der er Meget, som taler for ikke at gjøre store Ting for dem.«

Da Hansen intet Mandat har fra det officielle Danmark, men nu er at betragte »som en Slags fransk Agent«, vil han dog ikke henvende sig om ham til Bismarck, der allerede tidligere er advaret mod Hansen og Molzen.

Andetsteds skriver Quaade: »han var ikke nogen fiin politisk Probenreuter, selvom han var ligesaa god og havde ligesaa gode Motiver som mangan fiin Mand af samme Haandtering baade hjemme og ude.«

Ogsaa Grev Frijs var i Begyndelsen i høj Grad paa sin Post over for J. H. Efter 1866 kom han til en noget anden Erkendelse, vel snarest under Indflydelse af *P. Vedel*, der efter-

^{*)} Aage Frijs: »Den danske Regering o. s. v.« S. 213.

haanden kom til at sætte megen Pris paa J. H. og var glad ved at have ham som fast Korrespondent i Paris.

P. Vedel gav gentagne Gange denne Sympati et synligt Udslag, senest ved J. H.'s Guldbryllup i 1907.

A. F. Krieger, der i sine Dagbøger hyppigst omtaler J. H. som »Spidsmusen«, omtaler ikke uden Malice Frijs' ændrede Holdning: »Om det saa er Spidsmusen, over hvis Bevægelse han raste, saa han har understøttet ham« (8. Marts 1868).*

V.

Tidligt indsaa Jules Hansen, at Artikel V kun var indført »for at være Frankrig til Behag.«

»Paa Frankrigs Optræden i den nærmeste Fremtid bygger han (J. H.) nu intet Haab; England er skadefro, Rusland usikker o. s. v.« skriver Krieger i sin Dagbog for 22. Aug. 1866.

Spændingen mellem Kejseren og Udenrigsministeren endte med, at Drouyn de Lhuys gik af og afløstes af Gesandten i Konstantinopel, Marquis *de Moustier*.

Udadtil optraadte Drouyn ganske vist ved Afskeden med J. H. den 4. September, som den, der i fuld Enighed med Kejseren gik af for snart at vende tilbage, genoptagende »Kampen mod Preussen«. (Krieger 13. September).

Den sande Forklaring var unægtelig en anden, omend Drouyn's højre Haand, Chaudordy, forblev i sin Stilling, hvad der syntes Krieger »mistænkeligt« (14. September).

J. H. følte sig til en vis Grad arbejdsløs og foretog derfor sammen med en fransk Ven en Rejse, dels til Wien, dels til Sydfrankrig. I Wien modtoges de begge (17. Oktober) af Førsteministeren, Grev *Belcredi*, der antydede en Alliance af alle dem, der havde lidt under Preussens Overgreb.

Rejsen gik over Genève og Montpellier til Biarritz, hvor Keiser Napoleon befandt sig i en meget lidende Tilstand. De Statsmænd, J. H. traf der, betvivlede stærkt, at Bismarck vilde skynde sig med at opfylde den gennem Art. V paalagte Forpligtelse, da selv den nøjagtigste Opfyldelse af den ikke vilde kunne sikre en varig Fred i Europa.

Denne Opfattelse blev tilfulde bestyrket ved Bismarcks

*) IV 145—146.

berømte Tale om Art. V's Tilblivelse i det preussiske Deputeretkammer, 20. December 1866. Han indrømmede, at den skyldtes den franske Regerings Mellemkomst og hentydede bl. a. til »fortrolige Underhandlinger«, der i de sidste to Aar havde fundet Sted om det nordslesvigske Spørgsmaal.

Da Frankrig i Juli—August havde øvet et saa stærkt Pres paa Preussen i dette Spørgsmaal, havde han raadet Kong Wilhelm til at gaa ind paa de franske Mæglingforslag for ikke at sætte alle de vundne Fordele paa Spil, men sluttede med at sige: »Saaledes blev denne Klausul indført i Pragerfreden, men *den ubestemte Maade, paa hvilken den er affattet, giver os et vist Spillerum med Hensyn til Udførelsen.*«

Paa samme Tid kølnedes Forholdet mellem Frankrig og Preussen yderligere. Begyndelsen af Aaret 1867 præges af Luxemburg-Affæren. Napoleon underhandler med Kongen af Holland om Køb af Luxemburg, Preussen modsætter sig det, Frankrig maa standse Sagen, Storhertugdømmet Luxemburg neutraliseres, Fæstningen Luxemburg rømmes til Gengæld af Preusserne.

Den 12. April kaldes J. H. op til Napoleons Privatsekretær, *Conti*, der rentud spørger ham, om Danmark under en eventuel fransk-tysk Krig vilde indgaa en Alliance med Frankrig. J. H. svarer, at han selvfølgelig ikke anser sig for kompetent til at udtale sig om, hvad den danske Regering maatte bestemme sig til.

Affæren medvirkede dog sikkert til, at Preussen d. 7. Maj 1867 aabnede Underhandlinger med Danmark om Mulighederne for Artikel V's Opfyldelse.

Disse Forhandlinger, som Jules Hansen har refereret udførligt i »Femten Aar i Udlandet« og som er skildret indgaaende i Professor Aage Friis' ofte citerede Værk: »Den danske Regering og Nordslesvigs Genforening med Danmark« I 1921 S. 194, skal ikke omtales her, da J. H. ikke spillede nogen Rolle ved dem. Det franske Gesandtskab i Berlin foretog ganske vist en Støtteaktion, ved hvilken J. H. maaske har haft en Finger med i Spillet; men Bismarck lod den franske Regering forstaa, at han ikke vilde finde sig i Indblanding i denne Sag.

Løvrigt præges Sommeren af Verdensudstillingen i Paris med de mange Fyrstebesøg. J. H. ser Bismarck, der ser meget overlegen og fornem ud, men opsøger ham ikke denne Gang.

Midt under Udstillingen holdt den deputerede Morin de Malsabrier paany en Tale (22. Juni), i hvilken han udtalte Sympati for Danmark. I franske Blade aabnedes en Indsamling til Gunst for de danske Slesvigere, der var udvandrede for at undgaa den preussiske Militærtjeneste.

Sympatien for Danmark naaede sit Højdepunkt, da to deputerede og en halv Snes franske Journalister i August 1867 aflagde et Besøg i København, hvor de var Genstand for stærk, næsten demonstrativ Hyldest, navnlig i en Tale af *Orla Lehmann*.

Den franske Gesandt, *Dotezac*, holdt sig derimod reserve-ret tilbage under Besøget, der delvis var arrangeret af J. H.

Mod Aarets Slutning omdelte han bl. a. til alle Deputeret-kammerets Medlemmer Eksemplarer af den i Danmark udgivne Pièce »Les Nationalités du Slesvig« med dertil hørende Kort over Afstemningen 12. Februar 1867.

Ligeledes i 1867 modtog J. H. Besøg af Baron Blixen-Finecke, »med hvem han tidligere havde staaet paa en venskabelig Fod,« og som nu tilbød ham Posten som Direktør i Udenrigsministeriet, hvis han kom til at danne Ministerium i København. J. H. følte sig øjensynligt meget smigret, men svarede kun, at han »vilde overveje Sagen, til den givne Forudsætning forelaa.«

Mod Aarets Slutning (26. November 67) kaldtes J. H. til Chaudordy, der meddelte ham fortroligt, at hvad der var gjort for Danmark, væsentligst var den afgaaede Udenrigsminister Drouyn de Lhuys' Værk, idet denne paa eget Ansvar havde telegraferet til Benedetti om at fastholde Fordringen om Art. V's Optagelse i Pragerfreden.

»Kejseren havde vistnok ladet den falde.«^{*)}

Med Grev Frijs' Skrivelse af 9. Marts 1868 til Quaade standsede de direkte Forhandlinger mellem Preussen og Danmark, dels paa Grund af de for Danmark uantagelige tyske Ga-

^{*)} Krieger skriver 28. Januar 1879: »*J. J. Hansen* bekræfter, at *Napoleon* aldrig har haft nogen Interesse for Danmark« og (? Februar 1859) har tilbudt »Preussen (Slesvig) Holsten, en Deel af Hannover og Hessen, hvis Preussen vilde støtte ham mod Østrig.«

rantifordringer, dels paa Grund af det utilfredsstillende lille Landomraade. Fra Østrig var der kun ringe Støtte at vente.

Ogsaa i Spørgsmaalet om Salget af de dansk-vestindiske Øer havde Jules Hansens »saa uretfærdigt behandlede Fædreland« i Washington lidt et føleligt diplomatisk Nederlag.

I Foraaret 1868 udsendte fhv. Justitsminister Heltzen sin tidligere omtalte Piece. Omend den kritiseredes stærkt baade af Frijs og Krieger, medvirkede den dog nok til, at J. H.'s Forhold som kgl. dansk Embedsmand paany blev taget op i Efteraaret 1868. Den nylig tiltraadte Justitsminister *Nutzhorn* stillede ham under 25. September 1868 Valget mellem at vende hjem og atter tiltræde sit Embede inden 1. Januar 1869 eller at blive indstillet til Afsked.

Da J. H. under ingen Omstændigheder vilde vende hjem til Danmark, før det nordslesvigske Spørgsmaal var blevet afgjort i den ene eller den anden Retning, og »dog après tout betragtede det som for galt at faa Afsked i Unaade«, indgav han selv Begæringen om sin Afsked, hvilken han fik under 30. Januar 1869 uden Pension, efter 16½ Aars Tjeneste, dog ikke aktiv i de sidste 5 Aar.

Takket være Grev de Chaudordy var J. H. imidlertid 1. Maj 1868 blevet fast ansat ved »Le Moniteur Universel« og opnaaede derigennem en betydelig journalistisk Indflydelse. »Det er utroligt, at Hansen er kommet til »Moniteuren«; her har jeg været i 28 Aar uden at komme der,« bemærkede en kendt Dansker i Paris.*) Bladet havde just mistet sin officielle Stilling og var blevet et uafhængigt Organg, fordi Udgifveren *Dalloz* var blevet uenig med Førsteministeren *Rouher*.

De mest kendte Medarbejdere med St. Beuve og Th. Gautier i Spidsen var gaaet deres Vej, og Dalloz var grædefærdig. J. H. raadede ham dog til ikke at tabe Modet: »Den, der dør af Skræk, skal begraves i Rendestenen,« siger et dansk Ordsprog; »der er ingenting tabt endnu, naar De kun ikke selv taber Hovedet.« J. H. kørte med Dalloz til Chaudordy og Drouyn de Lhuys, som lovede deres Assistance. Der blev rejst Penge, og inden Aaret var omme havde »Moniteuren« styrtet

*) Meddelelse fra Professor Vald. Schmidt. 1918.

Rouher.*) Dalloz glemte aldrig Hansen dette, og lige til denne i Begyndelsen af 1879 frivillig forlod Bladet for at rejse til Danmark, »var der intet, som J. H. ikke kunde sætte igennem ved det.«*)

Først efter Jules Hansens Afskedigelse af dansk Statstjeneste tog hans Hustru og deres to Døtre fast Ophold i Paris. Dog opholdt de sig under den fransk-tyske Krig 1870—71 atter i København.

Blandt Medarbejderne sluttede J. H. sig særlig til Vennen fra 1864, Grégoire, og *Jules Valfrey*, der ligesom J. H. senere indtraadte i Udenrigsministeriets Tjeneste.

Aarene 1868—69 var ret rolige paa det udenrigspolitiske Omraade, Stilheden før Stormen.

J. H. benytter derfor Tiden til at foretage en Rundrejse i Mellemeuropa. Regeringen overdrager ham en Sendelse til Belgien, til hvilken Stat Frankrig var kommet i et ret køligt Forhold. Senere gæster han en international Udstilling i Holland og iagttager Landets nye Befæstningsanlæg. Dernæst gaar Turen til Berlin, hvor han fører Samtaler med gamle Venner, der fortæller ham om Bismarcks pirrelige og nervøse Sindsstemning.

I Wien opsøger han Grev *Beust*, der bl. a. udtaler, at Østrig intet kunde gøre i det nordslesvigske Spørgsmaal, med mindre Danmark selv satte sig i Bevægelse.**)

Endelig opsøger han i Gmunden den blinde Ekskonge af Hannover, *Georg V*, der stadig bevarede Haabet om sin Families Genindsættelse. Kongen underholdt sig med J. H. i 1½ Time og overgav ham sluttelig »en højst interessant Beretning om Kongeriget Hannovers sidste Dage i Sommeren 1866.« J. H. skildrer — ligesom allerede i 1863 — den blinde Konge med en usædvanlig personlig Varme, omend Stilen i vore Øjne ikke er fri for en vis Servilitet: »Hans Majestæt var saa nedladende at lade mig føre ud paa Terrassen o. s. v. . . .«

Paa Hjemrejsen udforsker han hos Diplomater og Parti-

*) Efter Mac Adam »Nutiden« 10.—17. Oktober 1880.

**) Jfr. A. F. Kriegers Dagbøger IV S. 280. 25. August 1869.

førere i Bayern og Baden Stemningen overfor Preussen og faar navnlig i det sidste Land Følelsen af en stærkt preusservenlig Stemning i Regeringskredse, mens Mænd af Folket ikke kan lide Preusserne paa Grund af disses Arrogance og Prælerier. »De taler aldrig om andet end dem selv.«

Sine Rejseindtryk har J. H. skildret i »Le Moniteur« under Mærket Jules Richter.*)

D. 21. August 1869 er J. H. atter hjemme i Paris, hvor han straks søger sin gamle Ven, Thiers, som ifølge Bladene paa-tænkte at udgive en filosofisk Bog, hvoraf J. H. ønskede at besørge en dansk Oversættelse.

Bogen udkom ganske vist aldrig hverken paa Fransk eller paa Dansk; men dette lille Træk viser, i hvor høj Grad J. H. var ude om sig.

I Begyndelsen af Aaret 1870, omtrent samtidig med Ministeriet Olliviers Dannelse, traadte J. H. i nærmere Forbindelse med det franske Udenrigsministerium, særlig med Ministerens Kabinet. Som Udlænding kunde han ikke faa fast Udnævnelse, men fik dog fra dette Øjeblik af en fast maanedlig Gage. Hans Arbejde bestod navnlig i »med Opmærksomhed at følge den fremmede Presses Udtalelser, at affatte Rapporter herom og tillige af og til at overtage visse Sendelser til Udlandet.« navnlig saadanne, som man nødtigt betroede til en Mand i en officiel Stilling. J. H. kom saaledes til at følge Begivenhederne i 1870—71 paa nært Hold. Paa denne Tid gjorde han Bekendtskab med *Gambetta*, der da førte sin udpræget anti-kejserserlige Politik, som endog paavirkede hans Stilling til det slesvigske Spørgsmaal. »Ja, jeg for min Del har intet imod, at Frankrig yder den slesvigske Sag sin Understøttelse; kun vil jeg ikke have, at den ene eller den anden Cæsar skal drage Fordel deraf.«!

Franskmændenes uventede Nederlag i August 1870 hensatte J. H. i dyb Fortvivlelse.

I sin Skildring af Krigsudbruddet fører han et ivrigt Forsvar for Napoleon III mod Bismarck, der udelukkende havde været den udfordrende Part.

*) A. F. Krieger IV, 284. 8. September 1869: »Spidsmusen (Jules Richter) faaer Lov at udtale sine Reisetemninger i Moniteur.«

Mærkeligt nok er J. H. ganske tavs om Hertugen af *Cadorea*s Mission til Danmark i August 1870*) og berører kun ganske kort, at Udenrigsministeren, *Grammont*, maa gaa af, da Alliancen med Østrig og Italien brister.

Under det nye Ministerium *Palikao* fik J. H. den 24. August af de Chaudordy, der dengang var Direktør for Udenrigsministeriet, en Anmodning om at begive sig til London for der at udføre en lignende Mission for Frankrig, som den han i Foraaret 1864 havde haft for Danmark i Frankrig.

Uden at kende et Menneske i London og med ligesaa faa eller snarest færre Kundskaber i Engelsk, end han i 1864 havde haft i Fransk, skulde han virke for Frankrigs Sag i Verdensstaden. Opgaven var højst utaknemlig. Englænderne modtog Sedan-Nederlaget med aabenlys Skadefryd.

J. H. lærte sig i Løbet af et Par Maaneder taaleligt Engelsk og skaffede sig — som sædvanlig — hurtigt Indpas hos Diplomater og Politikere, hvormod følgende Anekdote, der antagelig maa henføres til denne Tid, vidner:

Jules Hansen henvendte sig til den danske Gesandt i London (fra April 1865 til Slutningen af 1879 *Carl E. Johan v. Bülow*) med Anmodning om Introduktion til et Par højtstaaende engelske Politikere, med hvem han ønskede at komme i Forbindelse. Gesandten svarede meget overlegent, at derpaa kunde han ikke indlade sig; men da han en Uges Tid efter kom i Selskab i en af Londons fornemste Saloner, saa han til sin Forbløffelse »Spidsmusen« som Midtpunktet for en interesseret Kreds af engelske Politikere, hvem den lille Mand paa en fornøjelig og fængslende Maade underholdt om Dagens brændende Spørgsmaal. I Kredsen befandt sig de Personer, hvis Bekendtskab J. H. havde ønsket at gøre, og bagefter komplimenterede just disse den danske Gesandt i Anledning af den interessante Landsmand, man havde haft Lejlighed til at stifte Bekend-

*) Fra dansk Side, Bille og Mænd af Kultusminister Hall's Kreds synes J. H. at være blevet ført à jour med Ministeriets Forhandlingspolitik m. H. til Udstedelsen af en ligelig Neutralitets-erklæring.

skab med, og til hvis Disposition man gerne vilde stille sig.*)

Den 8. September blev J. H. af den nye Regering, den nationale Forsvarsregering, opfordret til at gøre et Forsøg paa at faa at vide, hvilke Betingelser Bismarck »i Virkeligheden og for Alvor« vilde opstille som Basis for en Fred. Det lykkedes kun delvis for ham gennem en Mellemmand i Brüssel.

I London mødes han med Thiers, der er paa sin diplomatiske Rundrejse til Europas Hovedstæder og stempler »alt, hvad der nu sker i Frankrig« som »Galskab«. J. H. bliver Røsten af Aaret i London; han røber tydelig Uvilje mod *Gladdstones* liberale Kabinet; derimod finder han »hæderlige Undtagelser« blandt Tory'erne, ved hvis Hjælp han skaffer sig Indpas paa »Standard«s Redaktion, senere ogsaa ved »Morning Post«. Med sin aldrig svigtende Gaa-paa-evne kommer han i Lag med flere og flere Journalister og Parlamentsmedlemmer, ved hvis Hjælp han faar stedse flere franskvenlige Meddelelser ind i Pressen. Ofte opholder han sig paa Redaktionskontorerne til langt ud paa Natten.

Ved Nytaarstid indtræder der et fransk-venligt Omslag i Folkestemningen i London, hvor der holdes indtil tre daglige Folkemøder. Sammen med Mænd som *Odger*, *Merimac*, *Frederic Harrison* og den kendte radikale Agitator *Bradlaugh* arrangerede J. H. store meetings.

Skønt ingen kunde have baade sit Ydre og hele sit Væsen mere imod sig som Folkets Mand end han, kunde det dog ikke nytte at gaa af Vejen for offentlig Optræden, da det var den Maade, der skulde virke paa.

Ved et Møde i St. George's Hall, hvor 8000 Mennesker var til Stede, var Jules Hansen udset til at oplæse en til Engelsk oversat Rapport om Forsvarsregeringens militære Kræfter, som *Freycinet* havde bedt ham gøre saa bekendt som muligt.

Bradlaugh holdt en dundrende Tordentale mod Tyskland og endte med at introducere »a very good patriotic man, a Dane, Mr. Hansen, der har noget meget interessant at fortælle Dem.« Hansen maatte op paa en Stol paa Balustraden,

*) Anekdoten, der er meddelt af Amtmand Axel Vedel, er her gengivet efter Aage Friis: »Den danske Regering«. S. 47.

oplæste og forklarede Rapporten, der modtoges med almindelig Begejstring. Han følte en let forstaaelig »Ængstelse ved hele denne Historie, da han maatte staa frem paa Scenen og udtale sig paa Engelsk for et Publikum, der var ophidset og bragt til Extase ved Bradlaugh's Veltalenhed.«*)

En Kreds af J. H.'s Venner i Underhuset stillede endog en Interpellation for at faa Gladstones Regering til at foretage en venskabelig Mellemkomst, der maaske endog ikke vilde være Tyskland ubehagelig. Forslaget forkastedes ganske vist af den ministerielle Majoritet, men paavirkede dog den offentlige Mening.

Med Udgangen af Februar ansaa J. H. sin Mission i London for endt og rejste til Brüssel, hvor han forblev i ca. 6 Uger. Efter en meget besværlig Rejse naaede J. H. til Versailles, hvor han genfandt Thiers, »Le Moniteur Universel« og sine gamle Venner i dens Redaktion. Først med Udgangen af den blodige Uge (21.—28. Maj 1871) betraadte J. H. atter sin Bolig i Paris.

Den 4. Juli havde han en intim Samtale med Gambetta om Frankrigs Forhold: »Vi maa drive patriotisk Politik; il faut militariser la France.«

Gambetta takkede J. H. for hans Virksomhed i London, og de saas ret hyppigt Resten af Aaret. J. H. gav ham endog nogle Timers Undervisning i Tysk, men Provençaleren havde meget svært ved den tyske Udtale, hvad der gav Anledning til en ret komisk Scene. J. H. vilde lære ham at udtale: Ich habe«, men kunde trods alle Anstrengelser ikke bringe ham videre end til »Ich abe«; begge raabte saa højt, at Gambettas Tante »kom styrtende ind i Værelset i den Tro, at J. H. vilde myrde Nevøen.«

Aaret 1872, der mest er præget af Thiers' Genrejsningsarbejde, er udenrigspolitisk set et ret stille Aar. J. H. bliver præsenteret for den tyske Gesandt i Paris, Grev *Arnim*, der senere bliver Bismarcks Modstander.

Han er paa Rejser til Danmark og Tyskland; i København lader han trykke »En Korrespondents Dagbog«, beregnet til

*) Gengivet efter Mac. Adam. I. c.

Uddeling i en snævrere Kreds, men ikke til Offentliggørelse. Af den nye Udenrigsminister *Rosenørn-Lehn* faar han den private Mission at sondere Stemningen for Nordstlesvigs Tilbagegivelse ved det forestaaende Trekejsermøde. J. H. henvender sig til Arnim, der hurtigt forebringer Sagen, men faar et unaadigt Svar fra Bismarcks fortrolige, *Lothar Bucher*, om, at J. H.s Skridt ikke kom Fyrst Bismarck belejligt. »Det var aabenbart, at vi nu var i 1872 og ikke længere i Aarene 1864—66, da mine Skridt havde større Interesse for Hr. von Bismarck.«

»Imidlertid var denne Mission selvfølgelig ganske mislykket« bemærker J. H. selv meget oprigtigt.

Napoleon III's Død d. 9. Januar 1873 gør et dybt Indtryk paa J. H., der omtaler ham med megen Varme som den, der »i højere Grad end nogen anden havde udviklet Frankrigs Hjælpekilder.«

I den begyndende Forfatningskamp mellem Monarkister og Republikanere er J. H.s Synspunkter øjensynligt paa de førstes Side. Om end hans Hjærte hænger ved Diplomaterne fra Kejserdømmets Tid, der holdtes delvis ude af den tredie Republiks Regeringer, omtaler han en Række af sine overordnede som Udenrigsministre med stor Sympati, navnlig Grev *Charles de Rémusat*, Thiers' gamle Ven, en forhenværende Monarkist, en »meget velvillig Mand,« der »tillige besad en stor Kundskabsfylde.« Jules Hansen synes i disse Aar ogsaa at være blevet benyttet i den indre Politik.

Til Støtte for Udenrigsminister de Rémusat's Valg til Nationalforsamlingen foretager J. H. saaledes en Henvendelse til Gambetta, der dog afviser ham pure, »da det gjaldt om at give Thiers en Lektion.«

Man har en Anekdote om, hvorledes J. H. søgte at afværge det Stormløb, der førte til Thiers' Fald 24. Maj 1873.

Han kom paa samme Badeanstalt som Gambetta og allierede sig med Bademesteren, Joseph, der var ivrig Politiker og konservativ. »Tag og stryg ham ordentlig og se at sætte Styr paa ham.« Kuren hjalp dog ikke. Radikalismen gik ikke af Gambetta.

Efterhaanden indtræder der absolut Kulde i hans Forhold til G., overfor hvem det drejede sig »enten om Underkastelse eller Fjendskab.«

I Paris fornyede han Bekendtskabet fra August 1869 med Georg V af Hannover, hvem han skaffede varig Opholdstilladelse i Frankrig. Jules Hansen kom daglig hos ham og blev en Slags Udenrigsminister for ham til hans Død i Juni 1878. Den blinde Konge, der led af Anæmi, var ofte irritabel og udbrod utaalmodigt: »Nun, ist Hansen noch nicht da.« Naar Klokken ringede, og Hansen traadte ind, kom han imidlertid straks i godt Humør. Hansen, der boede i det Hus, hvor Heinrich Heine var død, var den eneste Privatmand, Kongen besøgte, omend Mindet om Heine stadig fik ham til at udstøde Udbruddet: »Oh, der schreckliche Mensch!«

I 1874 faar J. H. af den nye Udenrigsminister, Hertugen af *Décazes*, overdraget det Hverv at udforske, om man kan bevæge Kejser Alexander II til at lægge Hjemvejen fra London over Paris. Det mislykkes.

Hos Greven af Paris ser J. H. for første Gang »et Glimt af denne Suveræn.« »Jeg maatte give de mange, der har skildret Zarens Personlighed, Ret i, at hans Ydre bærer Præget af en stor Hjertensgodhed, parret med noget paa en Gang sørgmodigt og i høj Grad majestætisk.«

Sammen med en Ven, en fransk Publicist, foretager J. H. i Efteraaret 1874 en Rejse til Tyskland for at udforske Stemningen der, navnlig overfor Frankrig.

Han fører en Række Samtaler med fremtrædende Politikere, som han efter sin Dagbog har gengivet i »Femten Aar i Udlandet«. Frankrig betragtes som halvvejs fortabt, fordi det ødsler hele sin Kraft bort paa indre Splid og Partikampe. De Kilder, han fortrinsvis øser af, er meget fjendtlige mod Bismarck og mod Preussen. De Betragtninger, han anstiller over den nye Rigshovedstad Berlin, hvor Materialismen er »af afskrækkende Dimensioner,« er præget af en usædvanlig Bitterhed.

Ved hans Hjemkomst til Paris November 1874 sætter en Ven ham ind i, at der i den senere Tid og navnlig under hans sidste Fraværelse var blevet udspredd Rygter om, at J. H. i Virkeligheden var en af Bismarcks politiske Agenter, og det en af de farligste, fordi han forstod at skjule sit Spil.

For at imødegaa Rygtesmedene udsender J. H. derfor i Begyndelsen af 1875 sin Bog »A travers la Diplomatie 1864—67«, forsynet med en Fortale af hans tidligere omtalte Ven, Valfrey. Bogen, der samme Aar udsendtes i dansk Oversættelse af cand. jur. E. Bjerring med Titlen »Fra Diplomatiens Verden«, fik en velvillig Modtagelse og forskaffede bl. a. J. H. et hjerteligt Takkebrev fra Drouyn de Lhuys, der i Skriftet havde »genfundet Udtrykket af hans varme og trofaste Patriotisme.« Den 20. Oktober 1875 modtog J. H. sin eneste officielle Anerkendelse fra Danmarks Side: Ridderkorset.

Især Samtalerne med Bismarck vakte Sensation, og det lykkedes ham at faa Rygterne kvalt.

Under »Krieg in Sicht« Episoden 1875, der viste Tysklands Ønske om i Tide at slaa Frankrig ned, blev en opsigtsvækkende Artikel i »Times«, der skyldtes Bladets Korrespondent i Paris *de Blowitz*, fejlagtigt tillagt J. H., som i Pariserpressen maatte »fralægge sig denne Ære.«

Da Balkanproblemet dukker op, er J. H. klar over, at man almindeligvis undervurderer Betydningen af Opstanden i Herzegowina. I den Anledning sender han en politisk Indberetning om Situationen til sine politiske Venner i Danmark. Den slutter med Ordene: »Kort sagt, fra hvilken Side man end betragter den nuværende Situation i Orienten, forekommer det mig, at Fremtiden ser mørk ud og svanger paa store Begivenheder.«

Den 3. Februar 1876 paabegyndte J. H. Udgivelsen af et politisk Ugeblad »L'Europe diplomatique«, der væsentlig var beregnet paa den diplomatiske Verden og saaledes kun kunde regne med en begrænset Læsekreds. Bladets første Nummer indeholdt en interessant Redegørelse for hans Forhold til den nu i Unaade styrtede Grev Arnim under Missionen i 1872. Ellers rummer Bladet kun lidt til Belysning af J. H.s egen Historie og Virksomhed. »Bladets Karakter i det hele taget maatte paatrykke det et saadant Præg af Forsigtighed og Hensyntagen, at det umuligt kunde blive saa interessant som andre Blade.«

J. H. anfører dog mange Grunde for at udgive et saadant Blad, bl. a. haabede han tillige paa gennem det at kunne bidrage noget til *at fastholde Opmærksomheden ved det nord-*

slesvigske Spørgsmaal, paa hvilket han allerede havde ofret saa mange Aar af sin politiske Virksomhed.

I »Femten Aar i Udlandet« forsvarede J. H. sig mod Bladets Angribere; som Frankrigs Gæst var han først og fremmest nødt til at være loyal mod Frankrig.

Bladet blev sikkert J. H. en Skuffelse; det udkom kun i henved 2½ Aar til 27. Juni 1878; dets Administrator var det sidste Aarstid Danskeren *Wilhelm Madvig*, dets Forretningsfører var *Ernst Grégoire*.

Kort forinden Bladets Ophør, midt under Verdensudstillingen i Paris, var Kong Georg V af Hannover afgaaet ved Døden, d. 12. Juni. J. H. omtaler meget smukt hans Død og Begravelse.*)

Udstillingen gav iøvrigt J. H. fuldt op at bestille, idet han var Medlem af Juryen for Danmarks Vedkommende. Den bragte ham næsten daglig sammen med Vennen og Medarbejderen fra 1864, Prof. Vald. Schmidt, der var Sjælen i den danske Komité's Arbejde.

Den i sin Tid kendte Journalist *N. J. Berendsen* har i sine Erindringer givet et morsomt Billede af J. H. paa denne Tid. Lidet kunde man ane, at »den uanselige Mand med det banale Hverdagsydre, som til daglig Brug brugte saa trivielle Ytringer, var en af Europas mest kendte Diplomater.«

Tiden gaar med Fester og Receptioner, og J. H. fører i disse Aar stort selskabeligt Hus og forøger stadig sin Bekendtskabskreds blandt Franskmænd og Udlændinge. »De Erindringer, som knytter sig til Omgangen med saa mange interessante Personligheder, hører til de bedste i mit Liv,« skriver J. H.. Navnlig er han begejstret for den tidligere Ministerpræsident *Jules Simon* og hans vidunderlige Veltalenhed.«

Hjemmets Selskabelighed har Datteren, *Madame Rémusat*, skildret i følgende Vendinger: »Der var hos Jules Hansen meget interessante Selskaber, som forlenedes med megen Charme ved den ældste Datter, Paulines, musikalske Præstationer, ved

*) En fyrstelig Ven og Omgangsfælle fik han senere i sit Liv i Fyrst *Peter Karageorgewitch* (f. 1844), der senere blev Konge af Serbien (Jugoslavien) 1903—21.

hvilke hun assisteredes af fremragende Kunstnere. J. H. selv var dengang meget munter og underholdt af og til sine Gæster med en eller anden gammel dansk Sang. Musik vekslede hos ham med Dans og Komædie. Han satte Pris paa en god Leve-maade og sørgede godt for Bordet.«

I »Nutiden« 10.—17. Oktober 1880 er der givet en meget sympatetisk Skildring af J. H. i disse hans lykkeligste Aar: »Hans Gæstfrihed var uden Overdrivelse eksempelløs, og han førte i en Række Aar »stort Hus«, hvor hans Hustrus fortræffelige Værtindeegenskaber kom til deres Ret. Hans største Fornøjelse er at sætte sig tilrette i sin Lænestol, faa de store danske Toddyer paa Bordet og spørge en nylig ankommen Landsmand ud: »Hvordan har den og den det?« »Hvordan gaar det med Venstre?« »Hvad siger Berg?« »Hvem skal vælges der og der?« kort sagt en Række Spørgsmaal uden Ende.«

H. »er i høj Grad Selskabsmand og har gennem alle Omvekslinger bevaret et ligeligt og muntært Temperament. I hans Hjem tales der kun Dansk. Han har døbt et Pragteksempel af en Hund, som han altid morer sig med, »Dypel«,*) for bestandig at høre dette Navn omkring sig.« »Kærligheden til Danmark er og bliver, selv langt borte fra det, Hovedindholdet af hans Liv.«

»Hansen kommer en imøde med en jævn hyggelig Bonhomie, man faar Indtrykket af en Mand, der ser klart og sundt og menneskeligt paa alle Forhold, og hvis lille intelligente Øje med de stikkende Blink til Siden taler baade om en Seen egen-nem Fingre med meget og en Snildhed, som man maa kunne drage sig til Nytte, naar ens Fordel falder sammen med hans.« »Man føler, at han er diskret, at det er en Medarbejder, man kan stole paa.«

Hansen har »et udpræget diplomatisk Talent til at faa alt, hvad de ved, ud af de politiske Berømtheder, mellem hvilke han færdes.« »Han siger dem altid imod og ægger dem paa den Maade til at komme frem med mere, end de i Grunden vilde. Og da han bestandig kender Spørgsmaalene tilbunds, saa han kan drage de Spørgsmaal frem, som netop er springende, gaar han aldrig fra nogen uden beriget med ny Viden.

*) o: Dybbøl. Mac Adams Stavemaade.

Han har, hvad man paa Fransk kalder »flair«; han aner Sammenhængen og skaffer sig Vished ved det omtalte Modsigelsessystem.«

»Umiddelbart før Krigen 1870 opsøgte han, da han vilde vide noget om Tysklands Krigsberedskab, sin Bekendt siden 1866, Generalkonsul *Bamberg*. Skønt han ganske godt anede, at man var fuldstændig slagfærdig, æggede han Konsulen ved Bemærkningen »De er jo aldeles ikke forberedt« og drillede efterhaanden Bamberg op til at rykke ud med mange interessante Meddelelser — og det netop de ønskede — blot for at vise, at han (B.) havde Ret.«*)

VI.

Denne lykkelige Periode blev dog ikke langvarig. Begyndelsen af Aaret 1879 skulde komme til at gøre Ende paa nogle af Jules Hansens bedste Forhaabninger.

Det nordslesvigske Spørgsmaal, der officielt havde hvilet i over 10 Aar, indtraadte i en ny Fase ved, at Preussen og Østrig den 4. Februar 1879 offentliggjorde deres Overenskomst af 11. Oktober 1878 om Artikel V's Ophævelse.

J. H. var netop kort før over Berlin naaet til København med sin Familie og kom i stor Bevægelse. Straks den 4. Februar henvendte han sig til *Tiby*, den franske Gesandt i København og mente at kunne meddele, at denne antog, at den franske Udenrigsminister, *Waddington*, kunde benytte sit gode Forhold til Bismarck — fra Berlinerkongressens Dage — til at gøre Forestillinger i Berlin; men allerede den næste Dag noterer A. F. Krieger i sin Dagbog,**) at *Tiby* efter nærmere Overvejelse var kommet til det Resultat, at det vilde være umuligt at faa de europæiske Magter uden for Tyskland til at betragte Sløjfningen af Art. V »som en stor Sag« — saaledes som han (*Tiby*) efter J. H.s Mening straks havde gjort det.

J. H. forsøgte da straks nye Udveje. Han var — for atter at citere Krieger — »endnu saa naiv, at han troede, at Bismarck vilde bryde sig om hans Løfte om ikke at skrive mod

*) Efter Mac Adams Artikel i »Nutiden«.

***) VII, 96 ff.

ham, hvis Bismarck vilde lade Danmark faa Nordslesvig tilbage.«

»Den 6. Februar sendte J. H. Bismarck et Brev, hvori han udtalte, at den Fase, hvori den nu afsluttede Konvention havde bragt det nordslesvigske Spørgsmaal, gjorde ham til Pligt indtrængende at bede Rigskansleren om en Audiens; han erindrede om, at det var mere end 15 (skal være 14) Aar siden, han første Gang i Biarritz havde talt med B. om det nordslesvigske Spørgsmaal. Det var nu ikke Tidspunktet til at drøfte, hvad der var sket i Mellemtiden; desværre havde han maattet betragte det som sin Pligt at være Bismarcks Modstander, men ikke desto mindre havde det stedse været hans inderligste Ønske, og var det endnu, at se enhver Anledning til Konflikt mellem Danmark og Tyskland fjernet, for saa at kunne leve roligt i Danmark. Men før dette skete, maatte han vide, om da virkelig ethvert Haab for Danmark maatte opgives om at opnaa en billig Ordning af det slesvigske Spørgsmaal. Danmarks Ønsker var beskedne; det vilde visselig ikke være vanskeligt for ham at bevise dette, hvis B. vilde give ham Lejlighed til en Samtale. Hvis B. vilde se ham, bad han om Besked pr. Brev eller Telegram.

Jules Hansen modtog vistnok intet Svar. Han forlod København, hvorfra han havde telegraferet til »Le Moniteur« i Paris og havde bebudet, at den danske Regering vilde henvende sig til Berlin og, hvis dette ikke hjalp, til Stormagterne, og rejste til London, hvorfra han den 9. Februar sendte et Telegram til Udenrigsminister Rosenørn-Lehn, i hvilket »han bebudede Interpellation i Parlamentet og konstaterede, at den engelske Regering (Disraëli's) var misfornøjet, men ikke kunde foretage nogen Intervention; i engelske Hofkredse var der Bevægelser for en Protest til Hoffet i Berlin.«*)

Den danske Regering blev hurtig klar over, at der ingen Hjælp var at vente fra Udlandet, og udtalte i sin Note af 12. Februar 1879 sin Beklagelse af det skete, men erkendte, at Danmark statsretligt set intet havde at kræve.

*) Aage Friis i »Festskrift til Kr. Erslev. 28. December 1927.« S. 581—82.

Jules Hansen tillægger ikke Hypotesen om det cumberlandske Bryllups Indflydelse paa Begivenhederne synderlig Vægt, et Standpunkt, som Professor Aage Friis' Undersøgelser har givet ham Ret i. Han mener, at Sagen uden Tvivl var afgjort paa Berlinerkongressen, og at Østrig, eller i hvert Fald det østrigske Folk, kun nødigt gik med til atter at øve Uret mod Danmark.

»For Frankrigs Vedkommende udsletter Artikel V's Ophævelse de sidste Spor af Landets Betydning i de senere Aar.«

At Jules Hansen personligt følte Ophævelsen som en Hjerteresorg, fremgaar tilfulde af de Ord, hvormed han 1880 slutter sin sidste paa Dansk offentliggjorte Bog: »Femten Aar i Udlandet«:

»At Oktobertraktaten var et haardt Slag for mig, der, til Trods for al Modgang, ikke havde opgivet Haabet om en snarlig og tilfredsstillende Løsning af den Sag, for hvilken jeg saa længe havde virket, vil ikke kunne undre nogen. Kort Tid efter Traktatens Offenliggørelse ramtes jeg derhos, under et Besøg i Danmark, af en meget tung Familiesorg. Da sank mit Mod, og jeg følte, at Tabet af physiske og moralske Kræfter nødte mig til at afbryde min politiske Virksomhed, for at gjenvinde nogen Styrke og Ro efter de femten bevægede Aar, som jeg havde tilbragt i Udlandet.«

Den 19. Februar 1879 afgik hans ældste Datter, *Pauline*, pludselig ved Døden, kun 19 Aar gl. Hun var en lovende Pianistinde, der, som tidligere omtalt, ofte havde spillet ved Receptionerne i Hjemmet og den 17. Januar havde haft en lovende Debutkoncert i Casinos lille Sal til Fordel for den danske Kirke i Paris med Assistance af *Augusta Schou* og *Anton Svendsen*.

»Jules Hansen og hans Hustru forvandt aldrig Tabet af deres højtbegavede Datter. Dog ophørte deres Hjem ikke at være gæstrift, men min Faders Munterhed var ikke længere saa umiddelbar og saa smittende som før.«*) For at aflede Tankerne fra sin Sorg skrev han i 1879—80 sit største Værk »*Les Coulisses de la Diplomatie 1864—79*«, af hvilket Vennen Prof. Vald. Schmidt besørgede den danske Udgave.

J. H. fastholdt dog ikke sit Forsæt om at opgive sin poli-

*) Meddelelse fra Mme Rémusat, f. Hansen.

tiske Virksomhed. »Sorgen over den ældste højtbegavede Datters Død bidrog til at føre ham tilbage til Paris,« mener hans forstaaende Biograf og mangeaarige politiske Ven Bille (Dansk biografisk Lexicon).

I Efteraaret 1879 synes han at have gjort et forgæves Forsøg paa at blive dansk Consul i Paris, en Plan, Krieger omtaler meget spydigt.*) Derimod fik han paa Finansloven for 1880—81 bevilget 2000 Kr. efter et af Justitsminister *Nellemann* stillet Forslag.**)

Efter et Aars Ophold i Danmark vendte han tilbage til Frankrig; det er, ligesom man nu taber ham noget af Syne; hans Virksomhed falder nu udelukkende i Frankrigs Tjeneste. I rent udvortes Henseende bliver han mere og mere fransk; i 1882 modtog han Æreslegionens Officerskors i Anledning af en politisk Mission til Italien (»Alonzoaffæren«), og i 1887 (efter enkelte franske Kilder 1882) naturaliseredes han som Franskmand og fik samme Aar den ret sjældne Titel »Comseiller d'Ambassade honoraire«, Ambassaderaad.

Modstandere i Tyskland sagde, at denne Titel blev tildelt ham i den Hensigt at skaffe ham diplomatiske Exterritorialitetsrettigheder, saaledes at Bismarck, der længe havde ligget paa Lur efter ham, ikke en skønne Dag kunde lade ham arrestere for Spionage paa en af hans mange Rejser gennem Tyskland paa Vej til Petersborg, København eller Balkan.***)

Ledemotivet i hans Politik var og blev dog det samme: at svække Virkningen af Bismarcks Politik og at opretholde og styrke Frankrigs Position.

Ligesom man efter 1866 fra fransk Side opstillede Mottoet »Hævn for Sadowa«, kan man sige, at Jules Hansens Motto var »Hævn over Bismarck for Artikel V's Ophævelse«. »Hans Politik var skaaret over en ejendommelig Læst. Han bragte

*) VII S. 181. 12. Oktober 1879.

***) VII S. 230. 22. Februar 1880.

****) Denne Udlægning giver f. Eks. den tyske Diplomat, v. Eckardstein i »Lebenserinnerungen und politische Denkwürdigkeiten« 1919. I, S. 134.

ethvert Spørgsmaal mellem Frankrig og Tyskland ind under den dansk-tyske Strids Synsvinkel.«*)

Det virksomste Vaaben mod Preussen blev den fransk-russiske Alliance, til hvilken J. H. almindelig anerkendt staar som en af Hovedophavsmændene. Allerede tidligt arbejdede han paa en Forstaaelse med Rusland; loyalt arbejdede han under de hyppigt skiftende Udenrigsministre: *Ferry, Gambetta, Freycinet, Flourens, Goblet, Spuller*, m. fl., indtil Tanken blev Virkelighed under *Ribot*, der var Udenrigsminister i Freycinets Ministerium 1891—92.

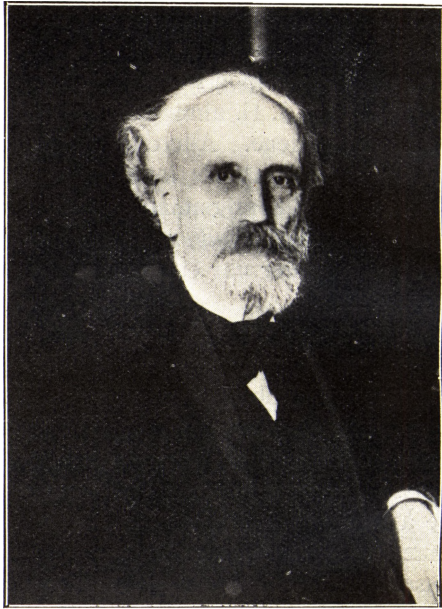
Den Mand, med hvem J. H. i højeste Grad kom til at samarbejde for Alliancen, var dog *Baron de Mohrenheim* (1824—1906), som var russisk Ambassadør i Paris 1884—97.

Jules Hansen har givet en interessant Skildring af deres Samvirken i sine to Bøger: »L'Alliance franco-russe« (1897), tilegnet »Fredsstifteren Alexander III« og Mindeskiftet »L'Ambassade à Paris du Baron de Mohrenheim« (1907), som J. H. selv benævnte sit »politiske Testamente«.

Jules Hansen kendte Mohrenheim fra København, men paa en ejendommelig Maade havde deres Politik tidligere krydset. Efter en mere underordnet Stilling i Berlin blev Mohrenheim i 1869 Gesandt i København og blev højt skattet af det senere Kejserpar *Alexander III* og *Dagmar*. I 1870 kom han til at gaa mod Frankrigs Planer paa følgende Maade: (citeret efter J. H.) »Han opnaaede paa den danske Konges Anmodning, at Kejser Alexander II sendte den franske Regering et Telegram, der meddelte denne, at Rusland vilde opgive sin Neutralitet i det Tilfælde, at Frankrig øvede en Pression mod Danmark for at opnaa dets Hjælp mod Preussen. Hertugen af Cadores politiske Mission til Danmark i Juli—August 1870 faldt til Jorden. Danmark udstedte sin ligelige Neutralitetserklæring.«

Ligesom man senere viste de danske Mænd, der havde holdt Hovedet klart i denne farefulde Situation, først og fremmest fhv. Konseilspræsident og Udenrigsminister, Grev Frijs-Friisenborg, og Direktør i Udenrigsministeiet P. Vedel, en

*) Mundtlig Udtalelse af Jules Hansens Ven, Redaktør *Carl Carstensen* 22. Maj 1918.

RIBOT

ganske særlig Anerkendelse, saaledes fik ogsaa Mohrenheim til Tak for sin Intervention »en ganske exceptionel Stilling.« I 1875 fik han Storkorset af Dannebrog (i Diamanter), og da han i November 1882 forlod København for at overtage Gesandtskabsposten i London, blev han Ridder af Elefanten, »en Udmærkelse, som aldrig før var blevet tilkendt en fremmed Magts Gesandt.«

I Paris modtages Mohrenheim med meget blandede Følelser; man betragtede hans Politik i København som »utvetydigt antifransk.«

Mohrenheim har utvivlsomt bidraget stærkt til at befæste Jules Hansens Position i disse Aar paa Grund af deres fælles Tilknytning til Kejser Alexander og Kejserinde Dagmar og deres Omgivelser.

Bismarck vedblev at have et godt Øje til J. H., hvad der viste sig i 1887, da han rejste den Beskyldning, at der under Alexander III's Ophold i Fredensborg var blevet overrakt Kejse-

DE MOHRENHEIM

ren falske »bulgarske Papirer«, der skulde vise, at Bismarck havde modarbejdet Rusland i det bulgarske Spørgsmaal. Da Alexander paa Hjemrejsen passerede Berlin i Novbr. 1887, beskyldte Bismarck ligefrem Mohrenheim og Jules Hansen for at have fabrikeret Papirerne for at fremkalde et Brud mellem Tyskland og Rusland. Zaren, for hvem J. H. i de hjerteligste Vendinger var blevet præsenteret af Christian IX., dementerede det kategorisk for J. H.'s Vedkommende. Ej heller Beskyldningerne mod Mohrenheim viste sig at have nogen Basis.

Ikke desto mindre fortsattes der ret kraftige Angreb mod begge i den tyske Presse, indtil »de sluttelig hørte op af Mangel paa Næring.« »Bismarck anstillede en Undersøgelse for at finde Ophavsmanden til dette falske Rygte; men han opdagede intet og vedblev at føre forvirret Tale (battre la campagne).«

Mænd, der har personlige Erindringer om J. H. fra hans Ophold i Danmark i 1887, har skildret den Mystik, hvormed han

omgav sig, og den kendelige Nervøsitet, han lagde for Dagen inden Hjemrejsen gennem Tyskland, hvor han gjaldt for en suspect Person ikke mindst efter Affæren med Kaptajn Sarauw (1885), med hvem han sikkert havde samarbejdet.

Dr. *Besthorn* har fortalt, hvorledes han en Aften kom op paa »Nationaltidende«s Redaktion og fandt J. H. liggende inde i et Skab paa Gangen, rodende efter nogle Blade, der var blevet borte, alt medens han nynnede: »Nu skal vi atter med Preusserne slaas.« Redaktøren bemærkede da lunt til J. H.: »De er da vel ikke Morder.«

J. H. ønskede, at Bladet skulde meddele, at han var rejst tilbage til Frankrig, mens han i Virkeligheden blev nogle Dage endnu og saa pludselig rejste uden at tage Afsked. Da J. H. daarligt taalte Sørejserne over Antwerpen, som han nogle Aar havde forsøgt, da han stadig stod paa den sorte Liste i Tyskland, traf han endnu i vort Aarhundrede Forholdsregler af nævnte Art for at vildlede Tyskerne.*)

Fra tysk Side fastholdt man fremdeles hans Delagtighed i Affæren med de bulgarske Papirer.**)

At han i det mindste skaffede Alexander III. Papirerne i Hænde i 1887, hævder ogsaa hans nyeste danske Biograf.***)

Det største Øjeblik i Hansens Liv har vel nok været, da han umiddelbart efter at Ribot og Mohrenheim i August 1891 havde underskrevet den fransk-russiske Alliancetraktat af Konsejlspræsident *Freycinet* fik i Kommission at tage til Fredensborg for gennem en af Zarens fortrolige at udforske Zarens Stilling til Tanken om at udvide Forbundet til en militærpolitisk Konvention. En Fyrst *Obolensky* fungerede som Mellemand og bragte omgaaende følgende Svar til Hansen, hvis Ophold kun strakte sig over nogle faa Septembere: »Hr. Hansen kan sige til M. de Freycinet, at Zaren har taget hans Anmodning under alvorlig Overvejelse, og at han vil arbejde paa snarest at føre den til et Resultat i Sankt Petersborg.«

Næste Aar, da Alexander var til Christian IX.'s Guldbryl-

*) Meddelelse fra Redaktør Carl Carstensen. 1918.

***) v. Eckardstein I, 134—135.

***) F. le Sage de Fontenay i »Dansk biografisk Haandlexicon.«

lup skrev Jules Hansen paa Freycinets Anmodning et Brev direkte til Zaren, i hvilket han fremstillede Ønskeligheden af denne Militærkonvention for ham.

Alexander samtykkede i, at militære sagkyndige forhandlede om Sagen, der noget senere (Aug. 1892) førte til det af Frankrig ønskede Resultat. Som altid var det Realiteterne, der interesserede J. H. mest, ikke de store politiske Ideer eller de blomstrende Skaaltaler. »Je veux des faits, toujours des faits, seulement des faits« (»Jeg ønsker Kendsgerninger, stadig Kendsgerninger, kun Kendsgerninger«), udtalte han ofte.*)

Freycinet ydede J. H. følgende Anerkendelse:

»De er sikkert den, der med størst Iver og Udholdenhed har arbejdet paa, at den fransk-russiske Forstaaelse skulde blive en Realitet; Deres Tro er ikke blevet skuffet.«

Ogsaa fra russisk Side vistes der ham stor Anerkendelse. Under de store fransk-russiske Alliancefester i Toulon og Paris (Oktober 1893), der var en Gengældelse af Festerne i Anledning af Admiral *Avellane's* Besøg med den franske Flaade i Kronstadt 1891, »faldt der paaafaldende faa russiske Ordner uden for Marinens og Præsidiets Embedsmænd. Men øverst blandt de udvalgte Politikere stod Jules Hansen med Stanislausordenens Storkors,«**) den højeste af de syv Ordner. J. H. dekoreredes med.

Efter den Tid traadte Jules Hansen mere i Baggrunden og nævnes kun sjældent i den franske Presse.

Efter den spansk-amerikanske Krig 1897—98 var han dog saare virksom og »went between« Parterne.

Endnu under Boerkrigen (1899—1902) rejste han i Efteraaret 1899 til Berlin i den diplomatiske Mission »at sondere, om den tyske Regering eventuelt vilde være beredvillig til at deltage i en Intervention under den sydafrikanske Krig. Skønt han hverken blev modtaget af Statssekretæren (v. *Bülow*, »der lykkeligvis afslog at modtage ham«) eller af nogen anden toneangivende Personlighed, forsøgte han dog kort efter hos det engelske Kabinet at insinuere, at den tyske Regering havde tilstillet Frankrig et mod England rettet Interventionsforslag,

*) Meddelt af Redaktør Carl Carstensen.

**) Franz von Jessens Nekrolog i »Nationaltidende« 30. Januar 1908.

som dog harmfuldt (voller Entrüstung) var blevet afvist.« Vor eneste Kilde paa dette Punkt er indtil videre v. Eckardstein, der er meget odiøs i sin Omtale af »den berygtede »agent provocateur« Jules Hansen.«*)

Efterhaanden meldte Alderen sig med sine Krav. »Da han blev gammel og maatte opgive den næsten feberagtige Virke-trang, han saa længe havde udfoldet, blev han melankolsk.« »Et indtagende Karaktertræk hos ham var hans Elskværdighed mod jævne og fattige Folk. I det Kvarter, hvor han boede — siden 1871 højre Seinebred, gennem mange Aar 87, Boulevard de Courcelles — opnaaede han i sine sidste Leveaar stor Popularitet blandt de Handlende, Arbejderne, Sporvejsfunktionæ-rerne m. fl.«

»En anden smuk Egenskab hos ham var den meget trofaste og i Sandhed rørende Taknemlighed, han viste selv for en nok saa ringe Tjeneste, der vistes ham. Han var meget følsom, og ethvert Tegn paa Sympati rørte ham dybt.«**)

»Lige til det sidste elskede han Rejser til Svejts, hvor Bjergluften styrkede ham. Han besøgte tre Gange Danmark; maaske vilde han gerne, hvis han ikke havde frygtet Nordens Klima, have tilbragt sine sidste Aar i sit Fædreland.«**)

Jules Hansens sidste Besøg i Danmark i Eftersommeren 1905 har Franz v. Jessen skildret paa en smuk og lunerig Maade***): »Da J. H. var herhjemme i 1905 — den storpoliti-ske Sommer — saas det paa ham, at han var bleven gammel. »Skriv rent ud, at jeg er en affældig Olding,« sagde han til mig en Dag, da jeg gik med ham frem og tilbage foran »Store Nordiske«s Bygning paa Kongens Nytorv, hvor Solen bagte, men dog ikke formaaede at varme den gamle, vinterklædte Mand. Der gik Dage, hvor han ikke kom uden for sit Hotel-værelse, men blev siddende derinde, indhyllet i Tæpper, med tæt lukkede Øjne bag store, blaa Brillen — saa lille og ligesom indskrumpet, at man kom til at tænke paa den syvende Far i Huset, ham, der hang oppe under Loftet i et Horn. Et Par Gange sendte han Bud efter mig til et »Interview«, men naar

*) v. Eckardstein II, 44, 168.

***) Meddelelse fra Mme Rémusat.

****) »Nationaltidende«. 30. Januar 1908.

det kom til Stykket, bad han, om jeg alligevel vilde vente lidt endnu. Endelig maaske 3. eller 4. Gang, han havde opfordret mig til at møde — var han i Humør. Han formelig smed Tæpperne fra sig og gik paa den hede Sommerdag i sin tykke Vinterfrakke frem og tilbage paa Gulvet, medens han snart paa Dansk, snart paa Fransk, talte om Verdens Politik. Det var yderst interessant. Man mærkede, hvor meget han vidste, hvor meget han havde sin Haand med i, og hvor nøje han vaagede over — ikke at sige et Ord mere end der passede ham.« Resultatet af Samtalen blev Portræt-Interview'et »Trækfugle« (»Nationaltidende« 14. September 1905), som morede Jules Hansen meget, omend han truede ad Franz v. Jessen, fordi denne havde sammenlignet ham med den syvende Far i Asbjørnsens Eventyr.

Jules Hansen udtalte bl. a.: »Den europæiske Politik er bleven en Lobescowes, hvori man finder lidt af al Slags.« J. H. forudsiger den næste store Krig i Asien, naar om 4—5 Aar Ruslands Saar er lægte.

Overfor det sønderjyske Spørgsmaal var J. H. som altid lydhor: »Jeg tror at vide, at under Kejser Wilhelms sidste Besøg i København har Tilstandene i Nordslesvig og navnlig de Udvisninger, som finder Sted efter lokale Myndigheders Foranstaltning, været Genstand for Omtale.

Kejser Wilhelm har da udtalt Ønsket om, at dette Forhold maatte ophøre, og som Middel hertil har Hans Majestæt selv angivet, at Afgørelsen af de paafølgende Spørgsmaal bør undrages de stedlige Myndigheder i Nordslesvig og henlægges under vedkommende Centralmyndighed i Berlin.

I denne Kejserens Udtalelse forekommer der mig at ligge Ønsket om, at Forholdet mellem Danmark og Tyskland samt mellem det kejserlige og kongelige Hof maa udvikle sig paa en mere og mere venskabelig Maade. Forøvrigt skal jeg tilføje, at det danske Diplomati ved denne Lejlighed har opnaaet en ikke ringe Succes.«

Dette skulde blive hans sidste offentliggjorte Udtalelse om det nordslesvigske Spørgsmaal.

Faa Dage efter (20 .September 1905) afrejste han via Berlin til Paris for aldrig mere at gense sit Fædreland. Han var ikke længere den samme. Omtrent 15 Mdr. før sin Død

(Aug. 1906) rejste han til Nizza, men fik ikke det Udbytte af Opholdet, som han havde haabet paa, og vendte ret hurtigt tilbage til Paris. I Oktober døde hans gamle Ven, Mohrenheim, som han satte et smukt Minde i sin sidste Bog, ved hvis Udarbejdelse Datteren som ved saa mange andre Lejligheder fungerede som hans Sekretær.

I Vinteren 1907 havde han et haardt Anfald af Influenza, men blev dog rask nok til at fejre sit Guldbryllup d. 2. Maj og i Juni at overvære Kong Fredrik VIII.'s og Dronning Louises Reception af den danske Koloni i Paris, ved hvilken Lejlighed han var Genstand for særlig Opmærksomhed og Velvilje fra Kongeparrets Side.

Sommeren 1907 søgte han Hvile i Skoven ved Fontainebleau, men følte ikke der nogen Bedring i sin Sundhedstilstand. En meget stærk Nervesvækkelse nedbrød hans Kræfter. »Skønt født paa Landet, fandt min Far aldrig synderlig Behag i Livet paa Landet. Han havde altid foretrukket Livet i de store Byer, hvor den Form for Virksomhed, som han følte sig kaldet til, hørte hjemme.«*)

Efter et Par Maaneders haabløst Sygeleje døde Jules Hansen den 29. Januar 1908. I sine sidste Levedage blev han grebet af Hjemve, og under Dødskampen udtalte han ofte Ordet: »København«. Dødsfaldet blev kun omtalt i forholdsvis faa franske Blade; »Journal des Débats« og »Le Figaro«, som han ofte havde skaffet vigtige politiske Nyheder, bragte dog smukke Nekrologer. Sørgehøjtiden fandt Sted i den protestantiske Kirke i Avenue de la Grande Armée, d. 1. Februar, hvor Pastor *Vinard* talte over ham og omtalte, hvorledes han der nu var gaaet ind til det evige Fædreland, ofte under Sygdommen havde tilkendegivet sin Tro paa det evige Liv.

Liget førtes gennem Tyskland hjem til Danmark og jordfæstedes paa Assistens Kirkegaard den 8. Februar. Højtiden overværedes paa Udenrigsministeriets Vegne af dets Chef, Grev *Raben-Levetzau*, og dets Direktør, P. Vedel, og af Repræsentanter for de sønderjyske Foreninger. I Ligtalen skildrede Provst *H. M. Fenger*, hvorledes hans Virksomhed

*) Meddelelse fra Mme Rémusat.

havde været præget af »Vid og Viden, Vilje, Visdom og Udholdenhed« og sluttede med følgende Ord:

»Vi var mange dernede, som med Bæven og Angst fulgte hans Færd, mange, som velsignede hans Navn, fordi han ikke mistvivlede om Danmarks Frelse, men vakte Glæde og Haab i mange Danskes Hjerter. Han, der kaldtes til at have sit Arbejde mellem Stormagter, var ikke alene en trofast Søn under Tricoloren, men ogsaa sit Fædrelands gode Søn og sine Landsmænds trofaste Støtte. Jeg ønsker vort Fædreland mange Sønner som Jules Hansen.«

Jules Hansens rastløse Færden var endt; men Mindet bør leve om en god dansk Mand, der trods mange Vanskeligheder af personlig, sproglig, økonomisk og politisk Art tilkæmpede sig en saa højt anerkendt Stilling i Udlandet, som kun faa af hans Samtidige opnaede, og som aldrig glemte sine Pligter mod sit Fædreland, altid kæmpede for sin Livssag: *Nordslesvigs Genforening med Danmark.*

